

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РУСКУЛІС ЛІЛІА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.147-057.875:[81.161.2'1]-047.22

**МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового
ступеня доктора педагогічних наук

Херсон – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Херсонському державному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Пентилюк Марія Іванівна,
Херсонський державний університет, професор кафедри мовознавства.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Копусь Ольга Антонівна,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
перший проректор із навчальної та науково-педагогічної роботи;

доктор педагогічних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України
Хом'як Іван Миколайович,
Національний університет «Острозька академія»,
завідувач кафедри української мови і літератури;

доктор педагогічних наук, професор
Нікітіна Алла Василівна,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
завідувач кафедри української мови.

Захист дисертації відбудеться «___» _____ 2019 року об «11» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 67.051.03 Херсонського державного університету за адресою: м. Херсон, вул. Університетська, 27, ауд. 256.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. Університетська, 27.

Автореферат розіслано _____ 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. Г. Окуневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стратегічним завданням сучасних закладів вищої освіти в умовах модернізації фахової підготовки студентів-філологів та спрямування її на інтеграцію до європейського й світового освітнього простору є формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови. Суспільство потребує освіченого, креативного освітянина, який володіє глибокими знаннями, має сформовані професійні вміння й навички, генерує власні ідеї, пропонуючи шляхи впровадження їх у практику шкіл, здатний до постійного фахового зростання й мобільності, тобто є висококонкурентним і затребуваним на ринку праці. Основні прагнення до інноваційного рівня освіти висувують і нові вимоги, що викладені в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2010–2021 рр., Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Державній програмі «Вчитель», Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, Державному стандарті вищої освіти. Відповідно до їхніх положень майбутні вчителі української мови повинні орієнтуватися в мовознавчій теорії з урахуванням найновіших досягнень лінгвістики, відкриваючи перспективні напрями для реалізації власних творчих можливостей, пізнавати філософію слова; володіти високим рівнем культури мовлення, що характеризується філологічним стилем мислення, широким лінгвістичним світоглядом; розвивати мовні здібності; прагнути до самовдосконалення й креативної самореалізації, мобільності щодо застосування отриманих знань; оперувати новітніми технологіями в процесі викладання української мови; вести активні дослідницькі розвідки, підвищуючи власний професійний рівень, тобто сповна зреалізуватися як високоосвічені фахівці. Тому актуальним для лінгводидактики вищої школи є теоретико-методичне визначення й обґрунтування шляхів формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

Теоретичною основою дослідження став накопичений досвід учених за такими напрямками:

- з'ясування понять «компетентність» і «лінгвістична компетентність»: (З. Бакум, Н. Бібик, О. Богуш, Н. Волкова, Н. Голуб, О. Горошкіна, Е. Зеєр, І. Зимня, С. Караман, В. Кришук, І. Кучеренко, Л. Мамчур, М. Маркова, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, О. Овчарук, Н. Остапенко, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, О. Семенов, Т. Симоненко, М. Пентилюк, І. Хом'як, А. Хуторської та ін.);

- аналіз інформаційного обсягу нормативних мовознавчих дисциплін «Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство» (Ф. Бацевич, С. Бевзенко, С. Дорошенко, М. Жовтобрюх, Ю. Карпенко, І. Ковалик, М. Кочерган, В. Русанівський, О. Селіванова та ін.) «Сучасна українська літературна мова» (А. Багмут, З. Бакум, І. Білодід, В. Винницький, І. Вихованець, О. Волох, К. Городенська, В. Горпинич, А. Грищенко, П. Дудик, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, О. Караман, С. Караман, Л. Мацько, В. Олексенко, М. Плющ, О. Пономарів, В. Руденко, І. Слинко, Н. Тоцька, К. Шульжук, І. Ющук та ін.), «Старослов'янська мова», «Історична граматики української мови», «Історія української мови» (Н. Бабич, С. Бевзенко, І. Білодід, М. Жовтобрюх, Ю. Карпенко, О. Крижанівська, А. Майборода, В. Русанівський та ін.), «Українська діалектологія» (Г. Аркушин,

С. Бевзенко, І. Матвіяс, А. Сагаровський, Р. Сердега та ін.), «Культура мови» (Н. Бабич, М. Пилинський, А. Коваль, І. Чередниченко та ін.), «Стилістика української мови» (Н. Бабич, І. Білодід, П. Дудик, С. Єрмоленко, А. Коваль, М. Пентиліук, О. Пономарів та ін.), «Лінгвістичний аналіз тексту» (І. Ковалик, І. Кочан, М. Крупа, Л. Мацько, М. Плющ, І. Чередниченко та ін.);

- розв'язання психологічних і психолінгвістичних проблем студентського віку; формування мовної особистості майбутніх учителів української мови; трактування мовлення як діяльності (Б. Ананьєв, С. Бочарова, Л. Виготський, М. Жинкін, Є. Зеєр, І. Зимня, І. Кон, Г. Костюк, О. М. Леонт'єв, О. О. Леонт'єв, О. Лурія, В. М'ясищев, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Л. Щерба, В. Яблонко, В. Юрченко та ін.);

- обґрунтування лінгводидактичних засад навчання мови (З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Голуб, Є. Голобородько, О. Горошкіна, Т. Донченко, В. Дороз, І. Дроздова, С. Караман, О. Копусь, І. Кучерук, Л. Мамчур, В. Мельничайко, Н. Мордовцева, Г. Михайловська, А. Нікітіна, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентиліук, Т. Симоненко, В. Статівка, І. Хом'як та ін.);

- з'ясування питань технологізації освітнього процесу в закладах вищої освіти (А. Алексюк, З. Бакум, Я. Болубаш, Н. Волкова, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Дороз, І. Дроздова, О. Заболотська, С. Караман, К. Климова, І. Кучеренко, О. Кучерук, О. Малихін, Л. Мамчур, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, С. Омельчук, М. Пентиліук, І. Підласий, О. Потапенко, О. Семенов, Т. Симоненко, З. Слепкань, Г. Товканець, Т. Туркот, Н. Ушакова, І. Харламов, І. Хом'як та ін.).

Опрацьовані джерела містять цінні практичні рекомендації з питань підготовки майбутнього вчителя загалом і вчителя української мови зокрема. Ця проблема є очевидною й постійною, оскільки сучасний учитель – це новатор, дослідник, професіонал, який на належному науковому рівні володіє знаннями з лінгвістики, уміє знаходити й упроваджувати нове, досліджувати його результативність.

Отже, об'єктивна потреба в розробленні ефективної методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови, усвідомлення необхідності урахування закономірностей, принципів навчання, упровадження підходів, що відповідають вимогам часу; використання інноваційних методів, прийомів і засобів, що допоможуть створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуватиме свою успішність та інтелектуальну спроможність; забезпечення процесу навчання української мови інформаційно-комунікаційними технологіями, що створить додаткові умови для інтеграції мовознавчих дисциплін і фундаменталізації знань студентів, надасть змогу досягти якісно нових результатів навчальної діяльності; недостатнє теоретичне й практичне розроблення зазначеної проблеми зумовлюють актуальність теми дисертації *«Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником комплексних тем кафедри мовознавства Херсонського державного університету «Технології формування комунікативно-професійної компетенції майбутніх фахівців гуманітарної сфери в умовах стандартизованої мовної освіти»

(реєстраційний номер РК 0107U000759) й «Теорія і практика навчання української мови в середній та вищій школі в умовах стандартизації сучасної освіти» (реєстраційний номер 0117U001765), що входять до загальноуніверситетської теми «Провідні тенденції підготовки фахівців у галузі освіти в контексті Болонського процесу» (державний реєстраційний номер 0109U002277). Тему наукового дослідження затверджено вченою радою Херсонського державного університету (протокол від 27.03.2017 № 11) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол від 26.09.2017 № 5).

Об'єкт дослідження – процес навчання мовознавчих дисциплін майбутніх учителів української мови.

Предмет дослідження – методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

Для досягнення мети визначено **завдання** дослідження:

1. Дослідити філософські й лінгвофілософські основи методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови.

2. Обґрунтувати поняття «лінгвістична компетентність» у сучасному освітньому просторі, визначити структуру її.

3. Проаналізувати мовний та мовленнєво-комунікативний компоненти фонетичної, лексикологічної, граматичної, правописної та стилістичної субкомпетентностей з урахуванням інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін.

4. З'ясувати психологічні чинники й психолінгвістичні засади становлення студента як суб'єкта освітнього процесу в системі формування його лінгвістичної компетентності.

5. Запропонувати лінгводидактичне підґрунтя дослідження: підходи, закономірності, принципи, методи, прийоми й засоби навчання.

6. Розкрити технологію підготовки майбутніх учителів української мови: методика організації аудиторних та позааудиторних форм навчання, роль самостійної роботи та навчально- й науково-дослідницької діяльності, практичної підготовки, особливості впровадження дистанційного навчання.

7. Виявити критерії, показники, схарактеризувати рівні сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

8. Розробити методичну систему формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін, побудувати лінгводидактичну модель й експериментально перевірити їх.

Концепція дослідження. Потреба в обґрунтуванні методичної системи формування лінгвістичної компетентності зумовлена тим, що сучасний учитель української мови за рівнем теоретичних знань із мовознавчих дисциплін і відповідною методичною підготовкою повинен посісти достойне місце в системі шкільної середньої

освіти. Вихідними засадами концепції є філософські й лінгвофілософські концепції, теорія мовленнєвої діяльності, положення педагогіки й лінгводидактики вищої та середньої школи, часткові методики. Важливою домінантою є оперування терміносистемою фаху, який здобуває випускник закладу вищої освіти, що свідчить про глибоке й усвідомлене засвоєння навчального матеріалу. У складі лінгвістичної компетентності виокремлюємо фонетичну, лексикологічну, граматичну, правописну, стилістичну субкомпетентності, формування яких відбувається за лінійним, спіралеподібним і концентричним принципами. Субкомпетентності лінгвістичної компетентності схарактеризовано у двох взаємопов'язаних площинах: мовний компонент (лінгвістичні основи фонетики, лексикології, граматики, орфографії, пунктуації, стилістики) й мовленнєво-комунікативний компонент (практичні вміння й навички, закладені на основі знання теорії, удосконалені й поглиблені в процесі навчання).

Формування лінгвістичної компетентності студентів здійснено з урахуванням компетентнісного, когнітивно-комунікативного, функційно-стилістичного, текстоцентричного й системно-інтеграційного підходів. В основу дослідження покладено загальнодидактичні, лінгводидактичні й специфічні закономірності (відповідність лінгвістичної освіти соціальним запитам; засвоєння мовного матеріалу в чіткій взаємозалежній і взаємообумовленій системі; вивчення всіх рівнів української мови та мовознавчих дисциплін із перспекцією на активну мовленнєву діяльність; оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання; урахування національно-когнітивного потенціалу української мови), принципи (взаємозв'язку у вивченні мовознавчих дисциплін, оперування лінгвістичною термінологією, компаративного аналізу мовних одиниць, системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій), методів (інноваційних: контент-методи – контент-термін, контент-лінгвотеорія, контент-комунікація; метод кейсу, творче навчання (творча ситуація), метод проекту); вправи (тематично-аналітичні, мовно-комунікативні, репродуктивно-творчі, когнітивно-діяльнісні), прийоми й засоби навчання. Своєрідність створеної методичної системи вимагає врізноманітнення форм навчання (у т. ч. змішаних), удосконалення самостійної роботи студентів, навчально- й науково-дослідницької діяльності, практичної підготовки та супровід їх інформаційно-комунікаційними технологіями (хмари тегів, презентації, Інтернет-проекти, веб-квести та ін.).

Теоретичне й практичне вивчення проблеми дало змогу сформулювати *провідну ідею дослідження* про взаємозглагоджене, поетапне, системне формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін («Практикум з української мови», «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Старослов'янська мова», «Історія української мови», «Історична граматика української мови», «Культура мови», «Стилістика української мови», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Загальне мовознавство»).

Провідну ідею, основні положення концепції відбито в **загальній гіпотезі** дослідження, яка передбачає, що ефективність формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін залежить від забезпечення цілісності й системності процесу

навчання на основі визначених і розроблених лінгводидактичних положень, що містять мету, завдання, організаційні форми, технологічне забезпечення, результативний компонент, а також наявність ціннісно-мотиваційного ставлення до опанування лінгвістичної теорії; поетапності й неперервності підготовки протягом навчання в закладі вищої освіти; універсальності впроваджених технологій навчання; створення умов для саморозвитку та самореалізації майбутніх учителів української мови.

Загальна гіпотеза конкретизована в часткових, за якими рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови підвищиться, якщо:

- забезпечувати глибоке засвоєння лінгвістичної теорії на заняттях із мовознавчих дисциплін;
- урахувувати інтегративні можливості мовознавчих дисциплін;
- засвоювати лінгвістичну теорію на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, функційно-стилістичного, текстоцентричного й системно-інтеграційного підходів з урахуванням загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних закономірностей, принципів, методів, прийомів і засобів навчання;
- ефективно поєднувати навчальну аудиторну й позааудиторну форми роботи;
- упроваджувати систему вправ на текстовій основі з урахуванням системно-інтеграційного підходу з перспекцією на майбутню фахову діяльність студента;
- урахувувати інформаційно-комунікаційні технології в навчальній діяльності студента.

Методологічною основою дослідження є антропоцентричний підхід до вивчення мови (В. фон Гумбольдт); теорія мовної картини світу (Л. Вайсгербер, А. Герд, В. Жайворонок, Л. Лисиченко, В. Маслова, О. Селіванова, Е. Сепір, Б. Уорф та ін.); розмежування мови й мовлення (Ш. Баллі, В. фон Гумбольдт, С. Карцевський, О. Потебня, А. Саше, Ф. де Соссюр, Н. Хомський); божественна сила слова (Г. Сковорода); концептуальні засади сучасних поглядів на ієрархію компетентностей та місце в ній лінгвістичної компетентності (З. Бакум, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Волкова, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Зимня, М. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, С. Караман, І. Кучеренко, О. Копусь, Л. Лузан, Л. Мамчур, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, Н. Остапенко, О. Семенов, Т. Симоненко, М. Пентилюк, О. Трифонова, І. Хом'як, А. Хуторської та ін.); фахова підготовка студента як суб'єкта навчальної діяльності (Б. Ананьєв, Є. Зеєр, І. Зимня, І. Кон, В. М'ясищев, С. Рубінштейн та ін.); природа й сутність здібностей (Б. Ананьєв, Г. Костюк, О. М. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Яблонко та ін.); аналіз мовної особистості в психології (Б. Ананьєв, Л. Виготський, І. Зимня, О. М. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.), лінгвістиці (Ф. Бацевич, Й. Вайсгербер, Ю. Караулов, В. Карасик, Л. Мацько, Л. Струганець та ін.) і лінгводидактиці (А. Богуш, М. Вашуленко, О. Горошкіна, Л. Мамчур, Л. Мацько, А. Нікітіна, М. Пентилюк, О. Семенов, О. Трифонова та ін.); теорія мовленнєвої діяльності (Л. Виготський, М. Жинкін, А. Загнітко, О. Залевська, І. Зимня, О. М. Леонт'єв, О. О. Леонт'єв, О. Лурія, С. Рубінштейн, О. Селіванова, І. Синиця, Н. Хомський, О. Шахнарович, Л. Щерба та ін.).

Теоретичною основою дослідження стали розвідки, що висвітлюють проблеми: лінгвістичних напрацювань мовознавців (Г. Аркушин, Н. Бабич,

С. Бевзенко, І. Білодід, І. Бодуен де Куртене, В. Виноградов, І. Вихованець, О. Волох, К. Городенська, А. Грищенко, В. фон Гумбольдт, П. Дудик, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, Л. Зіндер, М. Кожина, І. Кочан, М. Кочерган, О. Леута, А. Майборода, Л. Мацько, В. Олексенко, М. Плющ, О. Пономарів, В. Руденко, О. Селіванова, Ф. де Соссюр, Н. Тоцька, І. Чередниченко, К. Шульжук); лінгводидактичних засад навчання мови (З. Бакум, О. Біляєв, А. Богущ, М. Вашуленко, Н. Голуб, Є. Голобородько, О. Горошкіна, Т. Донченко, В. Дороз, І. Дроздова, С. Караман, О. Копусь, І. Кучерук, Л. Мамчур, В. Мельничайко, Г. Михайловська, А. Нікітіна, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Т. Симоненко, В. Статівка, Г. Шелехова та ін.); технологізації освітнього процесу в закладах вищої освіти (З. Бакум, А. Алексюк, Я. Болюбаш, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Дороз, І. Дроздова, О. Заболотська, С. Караман, К. Климова, І. Кучеренко, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, М. Пентилюк, П. Підкасистий, О. Потапенко, О. Семенов, Т. Симоненко, Н. Ушакова, І. Харламов, І. Хом'як та ін.).

Для досягнення поставленої мети, реалізації та перевірки гіпотези застосовано такі **методи дослідження**:

теоретичні – вивчення, аналіз і синтез філософських та лінгвофілософських, лінгвістичних, психологічних і психолінгвістичних, педагогічних і лінгводидактичних джерел із досліджуваної проблеми; методи порівняльного аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, класифікації та систематизації, прогнозування, проектування з метою з'ясування стану дослідження й розроблення проблеми, визначення фундаментальних понять, теоретико-методологічних засад розвідки, що стали основою методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови;

емпіричні – бесіди зі студентами й викладачами; анкетування й тестування; спостереження за освітнім процесом, аналіз навчальних та робочих планів і програм, навчально-методичних комплексів для з'ясування необхідності впровадження експериментально-дослідного навчання й створення методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для апробування й перевіряння ефективності запропонованої методичної системи;

статистичні – (за критерієм Пірсона) аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика їх для перевіряння гіпотези дослідження; визначення рівня сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*: досліджено філософські й лінгвофілософські засади формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови, його мовної картини світу; *обґрунтовано* феномен «лінгвістична компетентність»; продемонстровано його місце в ієрархії компетентностей; *визначено* субкомпетентності з урахуванням мовного й мовленнєво-комунікативного компонентів на основі аналізу інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін; *з'ясовано* розвиток специфічних – академічних, мовленнєво-комунікативних, національноцентричних, чуттєво-словесних, естетичних і регулятивно-когнітивних – здібностей; *схарактеризовано* структуру мовної особистості майбутніх учителів української мови й етапи

формування її; *окреслено* компоненти професійно-комунікативних умінь – лінгвокогнітивний, лінгвокомунікативний, лінгвоінтегративний, лінгвофаховий; *з'ясовано* системно-інтеграційний підхід до навчання мови; закономірності (відповідність лінгвістичної освіти соціальним запитам; засвоєння мовного матеріалу в чіткій узаємозалежній і взаємообумовленій системі; вивчення всіх рівнів української мови та мовознавчих дисциплін із перспекцією на активну мовленнєву діяльність; оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання; урахування національно-когнітивного потенціалу української мови); принципи (узаємозв'язку у вивченні мовознавчих дисциплін, оперування лінгвістичною термінологією, компаративного аналізу мовних одиниць, системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій); контент-методи (контент-термін; контент-лінгвотеорія, контент-комунікація); *вибудовано* систему аудиторних і позааудиторних форм навчання й упроваджено їх в освітній процес; *продемонстровано* необхідність застосування інформаційно-комунікаційних технологій; *запропоновано* систему вправ; *визначено* критерії, показники й рівні сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін; *розроблено* й *експериментально апробовано* методичну систему формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін; *створено* лінгводидактичну модель методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови; *уточнено* зміст базових понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «мовна особистість», «мовленнєва діяльність»; *проаналізовано* психологічні особливості студента як суб'єкта освітнього процесу з погляду формування його лінгвістичної компетентності; сучасні загальнодидактичні, лінгводидактичні підходи, закономірності, принципи, методи, прийоми й засоби навчання; *подальшого поширення й розвитку* набула система вправ із формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови на основі інтеграції мовознавчих курсів; проблема застосування форм, методів, прийомів і засобів навчання.

Практична цінність дослідження. Збагачено й удосконалено навчально-методичне забезпечення мовознавчих дисциплін для студентів рівня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 014 Освіта. 014.01. Середня освіта (Українська мова і література). Узагальнені положення, висновки, методичні рекомендації допоможуть скорегувати навчальні плани в циклі дисциплін професійної підготовки, визначити концепції побудови підручників і посібників, що сприятиме оптимізації професійної підготовки студентів. Розроблену й апробовану методичну систему формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін можна використовувати в практичній роботі викладачів у закладах вищої освіти.

Достовірність результатів дослідження забезпечують: 1) науково-методичне узагальнення вихідних положень розвідки, що ґрунтується на досягненнях філософії та лінгвофілософії, психології та психолінгвістики, педагогіки й лінгводидактики; 2) ефективне використання теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що

відповідають предметові, меті й завданням дослідження; 3) експериментальне перевіряння висунутої гіпотези; 4) ефективно впровадження запропонованої методичної системи в закладах вищої освіти України; 5) кількісний і якісний аналіз результатів експериментально-дослідного навчання; 6) апробація дослідження на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Експериментальна база дослідження. На різних етапах експериментально-дослідної роботи в ній взяли участь 449 студентів і 48 викладачів мовознавчих дисциплін Херсонського державного університету, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Бердянського державного педагогічного університету, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Національного університету «Острозька академія», Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Організація й основні етапи дослідження. Експериментально-дослідну роботу проведено протягом 2014–2018 рр. за такими етапами:

Підготовчий (2014 р.) – опрацьовано теоретичні засади наукового дослідження (філософські й лінгвофілософські, психологічні та психолінгвістичні, педагогічні й лінгводидактичні); проаналізовано програми, підручники, посібники з мовознавчих дисциплін; з'ясовано предмет, об'єкт, мету й завдання дослідження, визначено його логіку; проведено констатувальний етап експериментального дослідження (бесіди з викладачами, анкетування, тестування, написання творчої роботи).

Основний (2014–2018 рр.) – розроблено й упроваджено програму експериментально-дослідного навчання; визначено критерії, показники й рівні сформованості лінгвістичної компетентності; проведено формувальний експеримент із метою апробації методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

Контрольний (2018 р.) – здійснено аналіз результативності створеної методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін; оброблено статистичні й аналітичні дані, узагальнено висновки наукової роботи; окреслено перспективи подальших наукових досліджень.

Упровадження результатів дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Херсонського державного університету (акт від 12.06.2018 № 08-31/976), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (акт від 13.06.2018 № 01-12/21.2/658), Бердянського державного педагогічного університету (акт від 13.06.2018 № 57-27/678), Житомирського державного університету імені Івана Франка (акт від 14.06.2018 № 1/519), Національного університету «Острозька академія» (акт від 14.06.2018 № 35); Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка від 23.06.2018 № 1631), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт від 26.06.2018 № 1-7/426), Чорноморського національного університету імені Петра Могили (акт від 27.06.2018 № 03/593), Харківського

національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (акт від 06.07.2018 № 01/10-424).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри мовознавства Херсонського державного університету, висвітлювалися у виступах на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема:

міжнародних: III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії» (Харків, 2012) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); III Міжнародна науково-практична конференція «Мовний простір і культура комунікації» (Мелітополь, 2012); (надруковано статтю); XI Міжнародна наукова конференція «Семантика мови і тексту» (Івано-Франківськ, 2012) (надруковано статтю); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсивний простір» (Луганськ, 2010) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); VI Міжнародний науково-практичний симпозиум «Етнопедагогіка: діалог культур» (Хмельницький-Івано-Франківськ, 2012) (надруковано статтю); Miedzynarodowa Naukowi-Praktyczney Konferencji «Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe» (Kraków, 2013) (надруковано статтю); Міжнародна науково-практична конференція «Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету» (Миколаїв, 2013) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); XII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Київ-Вінниця, 2014) (надруковано статтю); Scientific and Professional Conference «Modern problems of education and science» (Budapest, 2014) (надруковано статтю); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014) (надруковано статтю); Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація педагогічної освіти як основа інтенсифікації професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя сучасної школи (Дрогобич, 2014) (надруковано статтю); International scientific – practical congress «The Generation of Scientific Ideas» (Geneva, 2014) (надруковано статтю); International scientific – practical web-congress «Be Smart!» (Geneva, 2015) (надруковано статтю); Miedzynarodowa Naukowi-Praktyczney Konferencji «Pedagogika. Współczesna nauka. Nowy wygląd» (Wrocław, 2015) (надруковано статтю); Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю Ізмаїльського державного гуманітарного університету, «Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст» (Ізмаїл, 2015) (виступ із доповіддю, надруковано тези); I International Scientific and Practical Conference «Research in the XXI century: theory and practice (SRTP 2016) (Ternopil, 2016) (надруковано тези); «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої галузі в контексті міжнародного співробітництва України. General aspects of innovation development of education in the context of international cooperation of Ukraine» (Миколаїв, 2017) (надруковано тези); III Міжнародна науково-практична конференція «Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» (надруковано статтю); III Міжнародна науково-практична

інтернет-конференція «Сучасна гуманітаристика», (Переяслав-Хмельницький, 2017) (надруковано тези);

усеукраїнських: Усеукраїнська науково-практична конференція «Університет як центр організації освітньо-виховного середовища у регіоні» (Миколаїв, 2009) (виступ із доповіддю, надруковано тези); Усеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми шкільної та вишівської лінгводидактики: реалій та перспективи. Доробок наукової школи М. І. Пентилюк» (Херсон, 2011) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); Усеукраїнська науково-практична конференція «Слово, речення, текст: когнітивний, прагматичний та лінгводидактичний аспекти» (Херсон, 2012) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Слово, речення, текст: когнітивний, прагматичний та лінгводидактичний аспекти» (Херсон, 2013) (виступ із доповіддю); Усеукраїнська науково-практична конференція «Мовна особистість студента в перспекції сучасної лінгводидактики» (Миколаїв, 2015) (виступ із доповіддю); Усеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми лінгводидактики: реалії та перспективи» (Херсон, 2016) (виступ із доповіддю, надруковано тези); Усеукраїнська науково-практична конференція «Трансформація національної системи вищої освіти в умовах зовнішніх викликів» (Старобільськ, 2016) (надруковано статтю); Усеукраїнська наукова конференція «О. Потебня і сучасна наука» (Херсон, 2016) (виступ із доповіддю); II Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вербальні коди сучасної української мови (Кам'янець-Подільський, 2016) (он-лайн виступ); Усеукраїнська науково-практична конференція «П'яті Бугайківські читання» (Ніжин, 2016) (надруковано статтю); II Всеукраїнський науково-практичний семінар «Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті» (Суми, 2016) (надруковано тези); III Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток національно-мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи» (Умань, 2016) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); Усеукраїнська науково-практична конференція «П'яті Волошинські читання «Творча майстерність Ніли Волошиної у перспекції філологічного простору Нової української школи» (Миколаїв, 2017) (виступ із доповіддю, надруковано тези); Усеукраїнська науково-практична конференція «Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір: здобутки і перспективи» (Київ, 2017) (виступ із доповіддю); Усеукраїнська конференція «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2017) (надруковано статтю); Усеукраїнська науково-практична конференція «VI Волошинські читання: «Методика навчання української мови і літератури в контексті Концепції Нової школи: проблеми, пошуки, перспективи» (Глухів, 2018) (виступ із доповіддю, надруковано статтю); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегічні пріоритети філології й лінгводидактики в умовах реформування освітньої системи в Україні» (Старобільськ, 2018) (надруковано статтю); XVII Всеукраїнська науково-практична конференція імені Віктора Ужченка «Образне слово Луганщини», присвячена 80-й річниці від дня утворення Луганської області (Старобільськ, 2018) (надруковано тези); IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект» (Миколаїв, 2018) (виступ із доповіддю,

надруковано тези); Усеукраїнська наукова конференція «Поетика художнього тексту» (Херсон, 2018) (надруковано тези).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 66 наукових праць, із яких 1 одноосібна монографія, 1 колективна монографія, 2 навчальні посібники (1 одноосібний, 1 у співавторстві), 3 навчально-методичні посібники (2 одноосібні, 1 у співавторстві), 2 навчально-методичні рекомендації (1 одноосібна, 1 у співавторстві); 35 статей у фахових виданнях України (1 у співавторстві), 5 статей у зарубіжних наукових виданнях, 14 тез, 5 статей, що додатково відбивають результати дослідження та апробацію його результатів.

Особистий унесок здобувача в публікаціях із співавторами. Наукові положення, отримані результати, узагальнені висновки й рекомендації, що винесено на захист, отримані здобувачем самостійно. Щодо науково-методичних праць у співавторстві, то особистим внеском здобувача є: 1) студіювання лінгводидактичного аспекту вивчення мови й шляхи формування культуромовної особистості студента-словесника в колективній монографії «Проектування і розвиток успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету»; 2) підготовка розділу I «Теоретичні основи української мови (за професійним спрямуванням)» у навчальному посібнику «Українська мова (за професійним спрямуванням)»; 3) розробка теоретичних матеріалів до навчально-методичних рекомендацій «Етнолінгвістика».

Результати захищеної у 2003 р. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із теми «Лінгводидактична підготовка майбутнього вчителя-словесника до роботи над формуванням ділового мовлення учнів основної школи» у тексті докторської дисертації не використано.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, п'яти розділів (у кожному з яких сформульовано короткі висновки), загальних висновків, списку використаних джерел (233 після першого розділу, 201 після другого розділу, 230 після третього розділу; 152 після четвертого розділу, 62 після п'ятого розділу), додатків (окремою книгою, 156 сторінок). Повний обсяг дисертації становить 700 сторінок (у тому числі 398 сторінок основного тексту); тест роботи містить 17 таблиць, 15 рисунків, 15 схем.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання, концепцію дослідження, сформульовано гіпотезу, розкрито науково-практичну значущість отриманих результатів, подано відомості про апробацію матеріалів дослідження та особистий унесок здобувача.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні засади формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови»* – проаналізовано філософські й лінгвофілософські засади формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови; схарактеризовано ієрархію компетентностей і визначено місце лінгвістичної компетентності в ній; з'ясовано сутність поняття «лінгвістична компетентність» і субкомпетентності її; досліджено мовний та мовленнєво-комунікативний аспекти фонетичної, лексикологічної,

граматичної, правописної та стилістичної субкомпетентностей з урахуванням інформаційного обсягу нормативних мовознавчих дисциплін.

Наголошено, що сучасний лінгвістичний простір вибудовується як взаємовплив мови й людини, як особливе сприймання людиною навколишнього світу й себе в ньому. Саме носії мови репрезентують силу, яка сприяє розвитку мови згідно зі встановленими в суспільстві нормами, забезпечуючи комунікативну спроможність її.

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми дав змогу з'ясувати етапи зародження й розвитку світової філософської й лінгвофілософської думки, проаналізувати антропоцентричну концепцію В. фон Гумбольдта, що стала новим поворотом у мовознавстві; висвітлити погляди представників американського і європейського неогумбольдтіанства, Л. Вайсгербера, Е. Сепіра, Б. Уорфа, які продемонстрували взаємодію мови й культури певного народу; екстраполювати вчення Ф. де Соссюра про дихотомію мови й мовлення, мовний знак; представити міркування А. Саше про розмежування синхронії та діахронії мовлення; з'ясувати роль теорії актуалізації Ш. Баллі й С. Карцевського; розглянути ідеї Н. Хомського щодо когнітивної діяльності носіїв мови; звернути увагу на особливості української лінгвофілософської думки, репрезентованої в працях Г. Сковороди; обґрунтувати психологічний підхід до дослідження мови О. Потебні; висвітлити поняття «мовна картина світу» в історичному розрізі та інтерпретувати його в сучасній лінгвістиці (С. Єрмоленко, В. Жайворонок, О. Кубрякова, Л. Лисиченко, В. Маслова, Ж. Соколовська, О. Селіванова, Р. Фрумкіна та ін.).

У дисертації репрезентовано погляди вчених на поняття «компетентність» і «компетенція» (Н. Бібік, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Голуб, І. Зязюн, Л. Мамчур, М. Пентилюк, А. Хуторської та ін.), що відбивають сучасний стан проблеми і є засадничими в процесі створення методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови. Під поняттям *компетентність майбутніх учителів української мови* розуміємо індивідуальний результат рівня засвоєння інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін, здатність використовувати отримані знання в подальшій професійній діяльності; а *компетенції* – вимоги до знань й умінь студентів, визначених Державним стандартом вищої освіти; перелік теоретичних положень навчального предмета вимоги до практичного застосування їх. Отже, компетентний учитель української мови – це особистість, яка має достатній обсяг знань із мовознавчих дисциплін, уміє практично застосувати їх і відзначається неординарністю, креативністю, здатна підвищувати свій фаховий рівень, знаходиться в постійному науковому пошуку.

На основі класифікації А. Хуторського вибудовано ієрархію компетентностей і визначено місце лінгвістичної компетентності в ній, основу якої становлять ключові, предметні та спеціальнопредметні компетентності; вона є складником лінгводидактичної, органічною частиною професійної й ураховує особливості соціолінгвістичної, етнокультурознавчої, соціокультурної, комунікативно-прагматичної, стратегічної та інших компетентностей.

Теоретичне узагальнення наукових досліджень (Н. Дика, В. Крищук, І. Кучеренко, Л. Мамчур, Г. П'ятакова, О. Семенов, Т. Симоненко, І. Хом'як та ін.) дало можливість визначити, що *лінгвістична компетентність* – це результат

засвоєння наукових основ української мови як знакової системи й суспільного явища; володіння мовними вміннями й навичками з урахуванням тісного взаємозв'язку мовних рівнів; обізнаність із проблемами історії української літературної мови, української діалектології, теоретичними основами мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту.

Відповідно до Державного стандарту вищої освіти, спираючись на положення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, чинну програму шкільного курсу української мови, програми мовознавчих дисциплін, що вивчаються в закладах вищої освіти, дослідження в царині лінгвістики й лінгводидактики, у складі лінгвістичної компетентності виокремлюємо фонетичну, лексикологічну, граматичну, правописну та стилістичну субкомпетентності.

Визначений зміст лінгвістичної компетентності відповідає таким принципам: *лінійному* (поступове вивчення мовознавчого матеріалу від одиниць нижчого рівня до вищого (сучасна українська літературна мова)); *спіралеподібному* (засвоєння лінгвістичних знань на заняттях із практикуму з української мови, вступу до мовознавства, сучасної української літературної мови, старослов'янської мови, історії української мови, історичної граматики української мови, культури мови, української діалектології, стилістики української мови, загального мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту); *концентричному* (вивчення орфографії й пунктуації у зв'язку з іншими розділами сучасної української літературної мови).

Субкомпетентності лінгвістичної компетентності досліджено у двох узаємозв'язаних площинах: мовній (лінгвістичні основи фонетики, лексикології та фразеології, граматики, орфографії й пунктуації, стилістики) і мовленнєво-комунікативній (практичні вміння й навички, закладені на основі знання теорії, що вдосконалюються й поглиблюються в процесі навчання студента й репрезентують сформованість його лінгвістичної компетентності як результат I (бакалаврського) рівня здобувача вищої освіти).

Аналіз нормативної частини навчальних планів, навчальних і робочих програм закладів вищої освіти, залучених до експерименту, наукових і науково-методичних джерел дав можливість виділити два цикли дисциплін, що засвоюють студенти-філологи протягом навчання у ЗВО: 1) *цикл дисциплін фахових (професійних) компетентностей*: а) мовознавчі дисципліни; б) дисципліни психолого-педагогічного спрямування: психологія, педагогіка, методика української мови; 2) *цикл дисциплін загальних компетентностей*: історія та культура України, філософія, іноземна мова. Відповідно до теми, мети й завдань дослідження проаналізовано інформаційний обсяг мовознавчих дисциплін циклу фахових компетентностей (практикум з української мови, сучасна українська літературна мова, вступ до мовознавства, українська діалектологія, культура мови, старослов'янська мова, історія української мови, історична граматика української мови, стилістика української мови, загальне мовознавство, лінгвістичний аналіз тексту), що покликані формувати лінгвістичну компетентність майбутніх учителів української мови.

У другому розділі – *«Психологічні та психолінгвістичні основи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови»* – подано психологічну характеристику особистості студента як суб'єкта освітньої діяльності,

з'ясовано особливості розвитку його інтелектуальних здібностей, мотиваційної сфери; специфіку психічних якостей (сприймання, свідомість, мислення, пам'ять, увага, уява та ін.); проаналізовано особливості формування мовної особистості майбутнього вчителя української мови; розкрито психолінгвістичні чинники формування її.

Аналіз концептуальних засад вікової психології (Г. Абрамова, Б. Ананьєв, І. Бех, О. Гуменюк, Є. Зеєр, І. Зимня, І. Зубкова, І. Кон, С. Рубінштейн, О. Рибалко, О. Фальова, В. Юрченко та ін.) засвідчив, що перехід до юності є новим витком у спіралеподібній віковій періодизації, на якому чітко відбито енергетичну й інформаційну цілісність особистості. Саме на цьому етапі студент здатний свідомо прогнозувати своє майбутнє, зробити власний життєвий вибір; визначати рід діяльності, що дасть змогу задовольнити його професійні нахили й самореалізуватися. Особливими для студента стають переоцінка цінностей, посилення свідомих мотивів поведінки, досягнення рівня сформованості якості характеру й інтелекту; це час настання юридичної й економічної відповідальності, можливостей долучення до всіх видів соціальної активності.

Відбувається глибока психологічна перебудова особистості: зруйновано стереотипи, сформовані в школі, що призводить до нервових зривів, стресових реакцій, зниження рівня успішності та виникнення труднощів під час спілкування. Студент-першокурсник переживає період адаптації, зокрема дидактичної, що тісно пов'язана з перебудовою мотиваційної сфери й комплексу заходів самоосвіти та спрямована на ознайомлення студентів із формами навчання в закладі вищої освіти, змістом освітньої діяльності, великим інформаційним обсягом матеріалу з мовознавчих дисциплін, студіюванням наукових текстів і тлумаченням наукової термінології.

Утверджуючись у світогляді, самовизначаючись, прагнучи індивідуальної винятковості, молода людина демонструє високий рівень навчальної діяльності, комунікативності, починає узгоджувати близьку й віддалену перспективи власного майбутнього, починає сприймати себе як цілісну особистість, яка має тісні зв'язки з соціумом, живе за законами студентської спільноти, бере активну участь в обговоренні суспільних питань. Усе це репрезентує її як суб'єкта навчання й визначає власну професійну ідентичність, елементами якої є потреби, інтереси, настанови тощо. З одного боку, професійна ідентичність – це продукт самосвідомості, який є результатом визначення людиною власної позиції в системі професійних стосунків, а з другого – це система професійної придатності й професійного відбору.

У дисертації з'ясовано природу й сутність здібностей, що виявляються в процесі навчання. Глобальними психічними утвореннями, якими окреслено можливості людини адаптуватися й визначено інтелектуальний напрям діяльності її, є інтелектуальні здібності, до яких уналежнено: *академічні* – здатність засвоювати й характеризувати мовне явище (теоретичний і практичний аспекти); *мовленнєво-комунікативні* – здатність усвідомити фундаментальну роль мови в житті людини, розуміти, що мовленнєва майстерність є шляхом до професійного становлення й зростання майбутніх учителів української мови; *національноцентричні* – здатність до мовної самоідентифікації носія української мови як рідної та державної;

чуттєво-словесні – уміння відчувати, сприймати образ слова, уявляти об'єкт, який описано, стисло, чітко і ясно висловлювати власні думки; *естетичні* – здатність упливати власним мовленням на інших людей, приносити їм задоволення від спілкування; *регулятивно-когнітивні* – здатність пізнавати навколишній світ, спираючись на отримані лінгвістичні знання.

Високі результати навчання, зростання майбутнього фахівця й становлення конкурентоспроможного вчителя сучасної школи забезпечує наявність стійкої мотивації в юнацькому віці. Мотиви (зовнішні та внутрішні) – це мегасходинки до формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів, що спрямовують їхню навчально-професійну діяльність й зумовлюють вибір навчальних дій. Залежно від впливу, який мають внутрішні й зовнішні мотиви, психологи об'єднують студентів у чотири групи: студенти з вираженою професійною і предметною мотивацією; студенти з вираженою професійною, але слабкою предметною мотивацією; студенти лише з предметною мотивацією; студенти без предметної та професійної мотивації. Ядром мотиваційної сфери є рівень навчальної мотивації як прагнення оволодіти професією шляхом засвоєння мовознавчих дисциплін, потреба самовдосконалюватися й відшліфувати лінгвістичні, лінгводидактичні й педагогічні вміння й навички, активне спонукання до взаємодії викладача й здобувача вищої освіти в досягненні спільної мети.

Як переконують проведені розвідки, пізнавальні процеси – свідомість, сприймання, мислення, пам'ять, увага, уява та ін. – протікають як окремі пізнавальні дії, будучи неподільним психічним актом. Однак усі вони тісно переплетені, займаючи в тій чи тій пізнавальній дії провідну роль.

Теоретичний аналіз наукових джерел (Ф. Бацевич, А. Богуш, Є. Голобородько, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Єрмоленко, В. Завгороднова, В. Карасик, Ю. Караулов, К. Климова, В. Маслова, Л. Мацько, А. Нікітіна, Л. Струганець, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко, О. Трифонова, Г. Шелехова та ін.) уможливив обґрунтування поняття *«мовна особистість майбутнього вчителя української мови»* як освіченого індивіда, який має ґрунтовні знання з мовознавчих дисциплін, досконало володіє нормативним мовленням, виявляючи лінгвокреативність, поважає українську мову й має сформовану українськомовну стійкість, національну мовну свідомість і гідність.

Незаперечним вважаємо той факт, що розвиток мовної особистості студента здійснюється в процесі спілкування, яке вимагає як глибоких лінгвістичних знань, так і вмінь використовувати їх. Формування її відбувається за умови, якщо базова освіта рідною мовою забезпечить належний рівень розвитку комунікативної компетентності як здатності до ґрунтового оволодіння комплексом лінгвістичних знань, вироблення відповідних умінь і навичок та використання їх протягом усього життя в професійній діяльності; виявлення лінгвокреативності, яка демонструватиме мовленнєву активність і вміння налагоджувати стосунки.

Одним з аспектів розвитку творчої мовної особистості є формування мовленнєво-комунікативних умінь як творчих умінь, що синтезують дії, спрямовані на організацію процесу спілкування й керування ним, створення контакту зі співрозмовником, регулювання власного мовлення й мовлення співбесідника; формування навичок обмінюватися отриманою інформацією, володіння технікою

аргументації й уміння вибрати правильний стиль і тон спілкування тощо. У сучасній лінгводидактиці виокремлено спеціальні професійно-комунікативні вміння, які зумовлюють участь мовця в освітньому процесі, з одного боку, й виконання власних професійних обов'язків – з другого, що формує високий рівень професійно-комунікативної компетентності. Науковці пропонують різноманітні компоненти професійно-комунікативних умінь студентів. Однак з огляду на проведене дослідження виділяємо специфічні, що стали підґрунтям створюваної методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови, а саме: *лінгвокогнітивний* – вивчення, аналізування й використання мовних елементів усіх рівнів на основі сприйняття й відтворення текстів різних стилів і жанрів мовлення; *лінгвокомунікативний* – розвиток власного мовлення, уміння адекватно оцінити ситуацію мовлення, розробити стратегію й спланувати тактику ведення розмови; *лінгвоінтеграційний* – розвиток умінь поєднувати й зіставляти інформаційний обсяг мовознавчих дисциплін, визначених навчальним планом спеціальності; *лінгвофаховий* – глибоке й усвідомлене оволодіння термінами кожної мовознавчої дисципліни й об'єднання їх у цілісну терміносистему фаху.

Особливе значення в процесі становлення мовної особистості фахівця має врахування психолінгвістичного складника, тобто специфіки *мовленнєвої діяльності майбутніх учителів української мови*, яку визначаємо як діяльність, що характеризується мотивом засвоєння мови на всіх рівнях; потребою розвитку належних комунікативних умінь і навичок у процесі вивчення мовознавчих дисциплін; плануванням, програмуванням, умовним програванням й виконанням мовленнєвих дій із метою реалізації задуму спілкування; використанням різноманітних мовних засобів і постійним контролем та корекцією їх у власному мовленні; досягненням кінцевого результату – мовленнєвої взаємодії учасників процесу спілкування, інтелектуальним розвитком студента, пізнанням навколишнього світу засобами мови.

У третьому розділі – **«Лінгводидактична система формування лінгвістичної компетентності студентів»** – репрезентовано систему загальнодидактичних, лінгводидактичних та специфічних підходів, закономірностей, принципів, методів, прийомів і засобів навчання.

Обґрунтовано поняття «підхід» і визначено його як інтегративно-системну архітектоніку лінгвістичної теорії, лінгводидактики, здобуття практичних навичок й опанування основами наукової діяльності, базисом якого є принципи, методи, прийоми, засоби й форми навчання відповідно до конкретних освітніх цілей формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін. В основу створюваної методичної системи покладено загальнодидактичні, лінгводидактичні, зокрема компетентнісний, когнітивно-комунікативний, функційно-стилістичний, текстоцентричний підходи. Провідним визначено *системно-інтеграційний підхід*, в основі якого – точно вибудований порядок вивчення мовознавчих курсів, безперервний перехід від одного мовного рівня до іншого, забезпечення логічного зв'язку між ними, визначення нового матеріалу в структурі інформаційного обсягу дисципліни. Орієнтування на окреслені підходи зумовило з'ясування закономірностей, визначення традиційних й інноваційних принципів, добір методів і прийомів навчання, надання переваг нетрадиційним формам організації навчальної

діяльності студента, розуміння важливості самостійної роботи й посилення вимог до навчально- й науково-дослідницької діяльності.

Аналіз науково-методичної літератури дав змогу з'ясувати загальнопедагогічні й лінгводидактичні *закономірності навчання* й виокремити специфічні, до яких уналежнено: відповідність лінгвістичної освіти соціальним запитам, магістральна проблема якої – підготовка висококваліфікованого й конкурентоспроможного фахівця – учителя української мови, який має стійку сформовану лінгвістичну компетентність, а рівень його освіти відповідає соціальному замовленню суспільства; системне засвоєння мовного матеріалу як перманентний перехід від одного мовного рівня до іншого, забезпечення логічного зв'язку між ними; вивчення всіх рівнів української мови та мовознавчих дисциплін із перспективою на активну мовленнєву діяльність, в основі якої – оволодіння різноманітним мовним засобом й удосконалення вмінь грамотно використовувати їх у власному мовленні) залежно від мети й ситуації спілкування, стилю й жанру, зокрема, вправно користуватися професійною лексикою, що забезпечує високий рівень комунікативної компетентності фахівця; оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання, що відповідає науково-технічному поступу суспільства, інтеграції вищої школи до європейського освітньо-інформаційного простору; урахування національно-когнітивного потенціалу української мови як глибинного пізнання культури, звичаїв, традицій народу, який створив цю мову.

Ефективність запропонованої методичної системи залежить від урахування як загальнодидактичних, лінгводидактичних, так і *специфічних принципів* навчання: принципу взаємозв'язку вивчення мовознавчих дисциплін, що реалізується завдяки врахуванню їхніх внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків; принципу оперування лінгвістичною термінологією як елемента успішної підготовки професійно компетентних майбутніх учителів української мови, які знають мову обраного фаху, глибоко й усвідомлено оперують термінами, що є свідченням розуміння засвоєного навчального матеріалу; принципу компаративного аналізу мовних одиниць (початкова школа – основна школа – старша школа – заклад вищої освіти), спрямованого на підготовку майбутніх учителів української мови до практичної роботи в школі; принципу системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, який забезпечує мобільне передавання навчальної інформації за допомогою електронних носіїв.

У поняття «метод навчання» в системі формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін вкладаємо такий зміст – це спосіб узаємоузгодженої співпраці викладача й студента з вивчення мовознавчих дисциплін у сучасному інноваційно-інформаційному освітньому просторі, спрямований на формування лінгвістичної компетентності. У створеній методичній системі ефективними виявилися метод бесіди, спостереження й аналіз мовних явищ і фактів, лінгвістичний експеримент, метод вправ, метод роботи з навчально- й науково-інформаційними джерелами, проблемний метод, а також специфічні контент-методи: контент-термін – різноаспектне тлумачення змісту лінгвістичного явища в компаративному аспекті; контент-лінгвотеорія – оволодіння інформаційним обсягом мовознавчих дисциплін у внутрішньосистемних,

міжсистемних і міжпредметних зв'язках; контент-комунікація – обмін інформацією, в основі якої – чітка система комунікативних намірів і план співпраці студента з аудиторією.

Опрацювання наукових здобутків учених уможливило констатацію, що ефективність упровадження інноваційних методів навчання (ділові (рольові, операційні) ігри, синанон-метод, метод кейсу, метод проектів) дає змогу активізувати освітній процес, забезпечує створення професійно зорієнтованого середовища, сприяє глибокому засвоєнню інформаційного обсягу навчальних дисциплін, активно розвиває дослідницькі вміння й стимулює навчальну діяльність студентів, учить моделювати навчальні ситуації, максимально наближені до реального життя; будувати й виголошувати власні висловлювання, дає можливість накопичити теоретичний і практичний матеріал для подальшого фахового становлення й зростання.

Аналіз науково-методичної літератури, проведене дослідження дали змогу відповідно до формування фонетичної, лексикологічної, граматичної, правописної, стилістичної субкомпетентностей окреслити систему специфічних прийомів, які, поєднуючись один з одним, є компонентами окремих методів, виконуючи певне дидактичне завдання. До специфічних *прийомів* формування лінгвістичної компетентності уналежнено: фонетичний (фонематичний, орфоепічний) розбір, спостереження й аналіз звукового складу мови, диференціювання звуків мови, спостереження й аналіз за артикуляцією звуків, виявлення структури складу, ритміки слова, спостереження над інтонаційним оформленням тексту (фонетична субкомпетентність); лексико-семантичний, лексико-стилістичний, етимологічний аналіз, лексичний розбір слова, тлумачення значень слів, урахування термінологічної лексики, словникова робота (лексикологічна субкомпетентність); з'ясування способу творення слів, виділення морфем у структурі слова; паралельне використання словотвірного й морфемного аналізу; граматичний розбір; порівняння граматичних категорій, порівняння за схожістю і відмінністю, заміни, зіставлення граматичних форм, граматичного питання, морфологічний розбір слова; розмежування аналогічних слів, що належать до різних частин мови, спостереження над функціонуванням паралельних морфологічних форм; синтаксичний розбір, складання, поширення, реконструювання й редагування речень, уведення й вилучення окремих компонентів речень (граматична субкомпетентність); орфографічний і пунктуаційний розбір, розрізнення буквенних і небуквенних орфограм, пунктограм, робота з деформованим текстом, членування тексту (правописна субкомпетентність); визначення стилістичних особливостей тих чи тих мовних категорій, стилістичний експеримент, стилістичне редагування, конструювання тексту, стилістичний аналіз (стилістична субкомпетентність).

У роботі з'ясовано, що одним із магістральних напрямів уходження сучасної системи освіти до європейського освітнього простору є інтенсивне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, здатних активізувати й унаочнити освітній процес, зробити його більш доступним завдяки хмарним технологіям, блогам, YouTube, Facebook, Twitter, Google та ін. Інформаційно-комунікаційна компетентність вчителя-філолога є нагальною потребою, зумовленою сучасними стрімкими змінами суспільства, що висувають перед закладами вищої освіти як

України, так і світового виміру вимоги щодо постійного фахового зростання вчителя, спрямованого на вдосконалення вмінь орієнтуватися в інформаційно-комунікаційному просторі; активної участі його в освітніх спільнотах і проектах, завдяки якісному поєднанню ресурсів міжнародних програм і вітчизняного досвіду. Майбутні вчителі української мови повинні вміти вільно створювати й упроваджувати інформаційну продукцію, укладати електронні каталоги, підручники, оволодіти основами дистанційного навчання, що визначає їхню інформаційно-комунікаційну компетентність, і в кінцевому результаті дає змогу посісти достойне місце в системі освіти, адже школа потребує вчителя, який досягнув акме-вершин педагогічної творчості, здатний до інноваційних перетворень і готовий до постійного підвищення власного фахового рівня за допомогою засобів усережжя.

Незамінним засобом навчання, до складу якого входять навчальні компоненти, що містять систематизовану наукову інформацію з мовознавчих дисциплін, є електронний підручник, який забезпечує здобуття студентами нових знань за допомогою різноманітних форм репрезентації значного обсягу матеріалу, лексикографічних, довідкових джерел тощо, представленого текстовим, графічним, музичним, відео- та фотоматеріалом й ін.; пропонує практичні завдання й методичні коментарі до виконання їх; є засобом перевіряння отриманих знань. Прерогативами електронного підручника є його побудова на гіпертекстовій основі, що дає змогу студентам повертатися до вже вивченого, не залишаючи попередньої сторінки, прослуховувати аудіозаписи й переглядати медіа- й відеосюжети, відповідно до навчальної теми, цим самим полегшуючи сприйняття навчального матеріалу; надає можливість постійного оновлення навчальної інформації, використання її як засобу встановлення інтегративних зв'язків.

Перспективи з використання інформаційно-комунікаційних технологій на аудиторних заняттях відкриває інтерактивна дошка (SMART Board), яка дає змогу викладачеві супроводжувати лекційний і практичний курс дисципліни відеоматеріалами (фрагменти телепередач, кінофільмів, мультфільмів); звукозаписами; мультимедіа-матеріалами, статистичними зображеннями (схеми, таблиці, елементи електронних підручників) тощо.

У четвертому розділі – *«Технологія формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі засвоєння мовознавчих дисциплін»* – проаналізовано особливості організації аудиторних (лекція, семінарське, практичне, лабораторне заняття) й позааудиторних (самостійна робота, навчально- й науково-дослідницька діяльність, практична підготовка, дистанційне навчання) форм навчання, що визначено як взаємозагроженому, гармонійну, цілісну й упорядковану систему дій викладача й студента, яка ґрунтується на лінгводидактичних засадах, психологічних і психолінгвістичних чинниках, а її результатом є сформованість лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови.

У процесі розроблення методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови запропоновано систему занять, репрезентовану традиційними (вступна, тематична, заключна, оглядова) й інноваційними лекціями (з елементами проблемного навчання, бінарна, лекція-

дискусія, лекція-конференція, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція, лекція з аналізом конкретних ситуацій, лекція-візуалізація). Проведені дослідження переконують, що кожна з лекцій має містити елементи презентації, мультимедіа, кіно-, аудіо- й відеофрагменти, що є необхідною умовою інтенсивного розвитку інформатизації суспільства, сприяє зацікавленню студентської аудиторії й робить заняття більш динамічним, учить студента інтерпретувати й критично аналізувати побачене.

Поглибити отримані на лекційних заняттях знання, систематизувати їх, засвоїти наукові дефініції, навчитися вільно висловлювати думки, відстоювати свою позицію покликані семінарські, практичні й лабораторні заняття. Основне призначення семінарів – розглядання теоретичних проблем лінгвістичної теорії, формування власних поглядів, добирання, аналізування довідкової літератури, висловлювання й аргументування критичної думки щодо прочитаного, дискутування з одногрупниками й викладачами, доведення й аргументування особистих переконань, підкріплених науковими фактами. Вийти за межі інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін дають змогу спецсемінари й дослідницькі семінари.

На закріплення теоретичних знань, поглиблення й уточнення їх, формування практичних умінь спрямовані практичні заняття. Основне завдання лабораторних занять – закласти основи проведення експериментальних досліджень, що уможлиблює глибоке розуміння навчального матеріалу, розвиток пізнавальних інтересів студентів, використання результатів експерименту в курсовій і дипломній роботах.

Важливе значення в розробленій методичній системі формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови надано самостійній роботі, яка є одним із найбільш вагомих компонентів освітнього процесу, основою його, що вимагає високого рівня мотивації, правильної організації, готовності до виконання різноманітних завдань; розкриває можливості навчитися самостійно працювати в методичних кабінетах, бібліотеці, удома; формує навички самостійності в навчальній, навчально- й науково-дослідницькій та професійній діяльності; збуджує потяг самостійно здобувати необхідні знання; передбачає інтеграцію різноманітних форм роботи (індивідуальна й колективна); сприяє підготовці майбутніх учителів української мови до практичної діяльності (навчальна й виробнича практики). Правильно організована самостійна робота розвиває навички прогнозування й оцінювання можливого результату, побудови гіпотез відповідно до мети, підтвердження або спростовування їх; складання таблиць, схем, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз наукової й науково-методичної літератури дав змогу виробити власну класифікацію видів самостійної роботи в процесі створення методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови, яка репрезентована такими видами: теоретико-ознайомлювальна, когнітивно-пізнавальна, компетентнісно-діяльнісна, інноваційно-діяльнісна

У межах планування й проведення самостійної роботи студентів опрацьований матеріал зібрано в «Методичній капсулі», оформленій за допомогою методу портфоліо. Така робота дала змогу накопичити вивчений лінгвістичний матеріал; сприйняти й

обміркувати отриману на лекційних і практичних заняттях навчальну інформацію із подальшим самостійним опрацюванням її з урахуванням новітніх досягнень лінгвістичної науки; окреслити шляхи опанування новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями; забезпечити розвиток самомотивації шляхом постійного прагнення до самовдосконалення з метою посісти гідне місце в суспільстві; виробити вміння застосовувати самостійно здобуті знання в процесі навчання й під час виробничої практики.

Доведено, що генератором оволодіння методологією й методами наукового пошуку, який формує науковий світогляд студента, мотивує його до проведення розвідок, аналізу наукової літератури, висування припущень і вибудовування власної теорії, проведення експерименту й аналізу отриманих результатів, є навчально- й науково-дослідницька діяльність. Наукова компетентність майбутніх учителів української мови – це вищий рівень їхніх знань із мовознавчих дисциплін, що виходить за межі інформаційного обсягу курсу, визначеного навчальним планом, здатність вести наукову діяльність, студіюючи матеріали наукових розвідок, реалізуючи власні наукові ресурси; практичні вміння і навички організовувати й проводити наукову діяльність.

Дослідження шляхів і способів упровадження навчально- й науково-дослідницької діяльності дав змогу констатувати, що така форма поєднує навчально-дослідницьку й науково-дослідницьку роботу, науково-організаційні заходи. Організація першого напряму навчально- й науково-дослідницької діяльності має суттєве значення, оскільки закладає підвалини успішної подальшої наукової діяльності майбутнього вчителя. Кожне заняття повинно включати елементи конспектування й аналізу додаткової літератури, виступи й повідомлення, написання й захист рефератів, матеріал яких критично оцінюється студентом і становить пропедевтичний етап написання курсової й бакалаврської роботи. Участь у наукових гуртках, проблемних групах, студентських наукових товариствах дає змогу студентові розширити межі обраної наукової теми; поглибити знання з мовознавчих дисциплін, визначитися з теоретичною основою свого дослідження. Перший науковий досвід репрезентації проведеного дослідження студент отримує під час виступів на конференціях, семінарах, круглих столах, що дає змогу оприлюднити широкому загалу слухачів отримані результати, взяти участь у дискусії, загалом підвищити власний науковий рівень.

Практична підготовка сучасного студента – це інтегратор закладених у процесі навчання теоретичних основ наук, отриманих практичних умінь і навичок, результат самостійної роботи й індикатор навчально- й науково-дослідницької діяльності. Аналіз навчальних планів закладів вищої освіти, які взяли участь в експерименті, на I (бакалаврському) рівні засвідчив, що практична підготовка майбутніх учителів української мови репрезентована діалектологічною, соціолінгвістичною й педагогічною (навчальною й виробничою) практиками. Діалектологічна й соціолінгвістична практики покликані вдосконалювати навички студента в збиранні, опрацюванні й аналізі живого діалектного й літературного українського мовлення, сприяти формуванню діалектологічної й соціолінгвістичної компетентностей студента, удосконаленню навичок навчально- й науково-дослідницької діяльності, а також розвиткові культури спілкування з різними

прошарками населення. Ефективність виробничої практики полягає в тому, що майбутні вчителі української мови мають змогу не тільки перевірити власний рівень володіння теоретичними основами лінгвістичної теорії, а й поглибити його.

Сучасний освітній процес – це поєднання традиційних та інноваційних форм навчання, що складають систему змішаного навчання, де особливе місце відведено організації й упровадженню дистанційного навчання. За його допомогою стає можливим доступ до світових джерел інформації з будь-якого місця й у будь-який зручний для студента й викладача час; спілкуватися зі студентами-однодумцями, викладачами з інших закладів освіти; паралельно здобувати освіту в різних навчальних закладах; обирати систему навчання, зміст, форми й методи навчання; брати участь у конкурсах, олімпіадах, що проводяться в різних містах і країнах; популяризувати власні наукові й навчальні здобутки у вигляді статей, методичних розробок тощо. Ефективність дистанційного навчання залежить від засобів навчання, які умовно поділено на інтернет-засоби й навчальні засоби. До першої належимо: електронну пошту, «дошку оголошень» (BBS), Інтернет, аудіо- й відеоконференції з одно- чи двостороннім зв'язком завдяки радіомовленню, телефону, супутниковому зв'язку чи Mosaic – графічному інтерфейсу до всесвітньої мережі, ICQ – системі для оперативного спілкування (інтернет-пейджер), активним каналам для отримання інформаційних повідомлень із Web-сайтів та ін. До другої – електронні видання навчального призначення; комп'ютерні системи навчального призначення; навчальні аудіо- й відеоматеріали; глобальну інформаційну мережу.

На формування високого рівня лінгвістичної компетентності спрямовано систему вправ, яка враховує особливості обраного фаху, інформаційний обсяг мовознавчих дисциплін і ґрунтується на внутрішньопредметних, міжпредметних й інтегративно-системних зв'язках навчальних курсів. Вона репрезентована такими видами: *тематично-аналітичні*, що вчать студента аналізувати конкретне мовне явище на основі тексту в тісному взаємозв'язку з іншими мовними явищами, які з ним пов'язані, й вимагають його тлумачення; *мовно-комунікативні* мають на меті ознайомлення з мовними одиницями й засвоєння вимог до використання в мовленні (вимова, наголошування слів; застосування синонімів, паронімів, омонімів; розуміння особливості граматичної форми частин мови й побудови речень, текстів); *репродуктивно-творчі* зумовлюють відтворення здобутих знань і подальшу характеристику мовного явища, складання і/або заповнення таблиць, схем, формулювання нових правил, словникову роботу тощо); *когнітивно-діяльнісні* покликані з'ясувати мовні явища на основі текстів, що формують національно-мовну картину світу студента, носія українських традицій, і містять зразки на редагування, конструювання, перекладання.

Суттєве підвищення ефективності методичної системи забезпечило впровадження інноваційних методів навчання (ділових, рольових ігор, методу кейсу, синанон-методу та ін.), що заклало основи формування мовної й мовленнєвої компетентностей, навчило працювати в колективі, сприяло розкриттю творчого потенціалу студента, наблизило навчальну діяльність до реальних умов. Глибокому засвоєнню інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін, мотивуванню студентів до дослідження лінгвістичних явищ, розкриттю дослідницьких умінь і навичок сприяв метод проектів.

Одним із пріоритетних завдань дослідження стало залучення інформаційно-комунікаційних засобів (хмари тег, презентації, інтернет-проекти, відео- й медіатексти тощо). Активно впроваджено веб-квести, використання яких уможливило вільний добір й аналіз інтернет-матеріалів; компонування й систематизацію власних інтернет-покликань, групування інформації, вибудовування узагальнень, підбиття підсумків. Підготовка й демонстрація результатів веб-квесту підвищує ціннісну мотивацію навчання, формує професійні компетентності; демонструє креативні підходи до вивчення предмета; учить вести пошукову діяльність.

У п'ятому розділі – *«Експериментально-дослідне навчання за розробленою методикою»* – подано діагностування сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін; з'ясовано мету й завдання дослідного навчання; зміст і структуру експериментальної програми; визначено критерії, показники й рівні сформованості лінгвістичної компетентності студентів-філологів; розроблено лінгводидактичну модель й запропоновано методичну систему формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови; описано перебіг і результати формувального етапу дослідного навчання.

Експериментальну роботу вибудовано відповідно до таких етапів: *підготовчий* – проведення констатувального етапу експерименту, відбір експериментальних і контрольних груп, розроблення методичного й дидактичного забезпечення; виокремлення етапів експериментально-дослідного навчання з формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови; *основний* – упровадження експериментальної методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в навчальний процес; розроблення методичного забезпечення; *підсумковий* – здійснення аналізу результатів експериментального дослідження й визначення ефективності пропонованої методичної системи.

На підготовчому етапі проведено анкетування студентів і викладачів, опитування й спостереження за навчальним процесом, контрольні зрізи, аналіз мовознавчої й лінгвофілософської, психологічної та психолінгвістичної, педагогічної й лінгводидактичної літератури. У запропонованих завданнях до констатувального етапу експерименту враховано, що студенти опанували мовознавчі дисципліни, передбачені стандартом спеціальності, навчальним планом; мають навички самостійного опрацювання навчального матеріалу; ознайомлені із системою змішаного навчання; отримали необхідні практичні вміння й навички під час практичної підготовки.

Перевіряння ефективності методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови здійснено відповідно до таких аспектів: *теоретико-наукового* (показники: оперування науковими фактами з лінгвістики й лінгвофілософії; установлення взаємозв'язку сучасної української літературної мови зі старослов'янською мовою, історією української мови, історичною граматикою української мови, українською діалектологією, культурою мови, стилістикою української мови, вступом до мовознавства, загальним мовознавством, лінгвістичним аналізом тексту – контент-лінгвотеорія); *поняттєво-термінологічного* (показники: засвоєння української мови в тісному взаємозв'язку фонетичного,

лексикологічного, граматичного, правописного й стилістичного рівнів; оволодіння терміносистемою мовознавчих дисциплін – контент-термін); *когнітивно-діяльнісного* (показники: сформованість мовної картини світу сучасних учителів української мови; уміння вибудовувати лексико-семантичні поля й лексико-семантичні групи, вербалізувати концепти); *інформаційно-креативного* (показники: розуміння потреби системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; переорієнтація освітнього процесу закладів вищої освіти на Smart-освіту; усвідомлення переваг змішаних форм навчання); *мовленнєво-стратегічного* (показники: формування мовної особистості сучасних студентів; розуміння потреби оволодіти усним мовленням у професійній діяльності; виявлення лінгвокреативності, що демонструє мовленнєву активність, ініціативність фахівця – контент-комунікація); *психологічного* (показники: дидактична адаптація студента; розвиток специфічних здібностей студентів і мотивації до навчання; визначення власної професійної адаптації). Критерії й показники дали змогу визначити чотири рівні сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови – високий, достатній, середній, низький.

Логіка дослідження вимагала розроблення моделі поетапного формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови (рис.1).

Лінгводидактична модель відбиває мету й завдання експериментально-дослідного навчання; складники лінгвістичної компетентності (фонетичну, лексикологічну, граматичну, правописну, стилістичну субкомпетентності), що відповідають критеріям сформованості її. У методичній системі формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови під час експериментального навчання враховано дотримання загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних підходів, закономірностей, принципів, методів, прийомів навчання й ефективного застосування інформаційно-комунікаційних засобів. Мета, завдання експериментально-дослідного навчання визначали етапи його проведення: *опорно-систематизувальний* (повторення й закріплення отриманих лінгвістичних знань у шкільному курсі мови під час засвоєння дисципліни «Практикум з української мови»), *формульовано-інтегративний* (здійснено відповідно до розділів дисципліни «Сучасна українська літературна мова» й інтеграції курсів «Вступ до мовознавства», «Українська діалектологія», «Старослов'янська мова», «Історія української мови», «Історична граматики української мови», «Культура мови», «Стилістика української мови» з обов'язковим урахуванням особливостей їх вивчення в шкільному курсі мови), *креативно-трансформаційний* (узагальнити теоретичні знання й практичні навички студентів у процесі засвоєння «Лінгвістичного аналізу тексту» і «Загального мовознавства»). Перевірку ефективності методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови здійснено відповідно до чотирьох критеріїв: теоретико-термінологічного; практично-діяльнісного; когнітивно-спрямованого; інноваційно-технологічного.

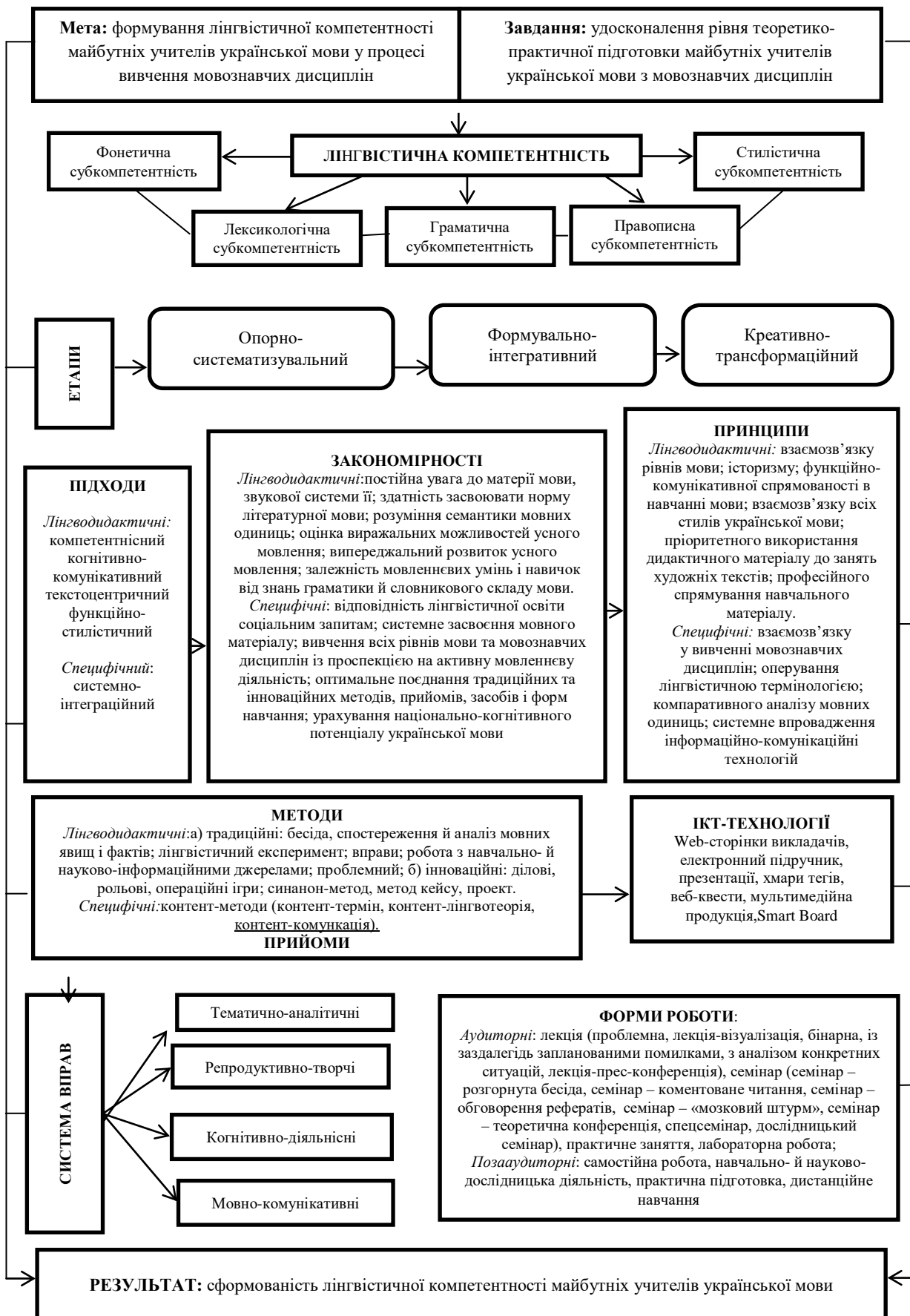

Рис. 1. Лінгводидактична модель формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови

У кінці кожного етапу проведено контрольні зрізи, а поточні – після вивчення розділів сучасної української літературної мови на формульовально-інтегративному етапі. Мета контрольних зрізів після кожного етапу – визначення кількісного і якісного показників сформованості лінгвістичної компетентності відповідно до вимог пропонованої експериментальної програми. Цілі поточних зрізів – перевірити динаміку та якість, глибину знань і рівень сформованості фонетичної, лексикологічної, граматичної, правописної, стилістичної субкомпетентностей. Формами перевіряння стали тестування, виконання фонетичного й фонематичну аналізу слова, вербалізація концептів, вибудовування лексико-семантичних полів слів, орфографічний та пунктуаційний аналіз тексту. Рівні сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови визначено як «високий», «достатній», «середній», «низький». Критерії оцінювання в ЕГ й КГ були однаковими, складність завдань – рівнозначною.

Порівняльні дані констатувального й формульовального етапів експерименту в контрольних групах (КГ) й експериментальних групах (ЕГ) подано на рис. 2.

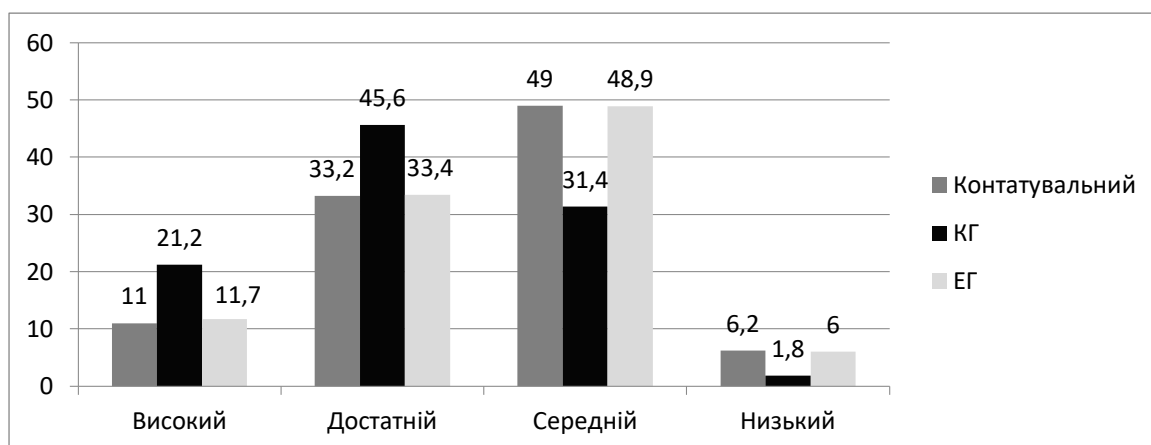

Рис. 2. Стан сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови до і після експерименту (%)

Показники початку й завершального етапу експериментально-дослідного навчання засвідчили, що за рівних вихідних можливостей відсоткові показники в ЕГ значно покращилися порівняно з показниками в КГ: високий рівень продемонстрували 21,2 %, а достатній 45,6 %, у той час як у КГ відповідно 11,7 % і 33,4 %. Кількість студентів ЕГ, які виявили високий і достатній рівні, зросла на 20,7 % відповідно до показників, виявлених у студентів КГ. Кількість осіб ЕГ із середнім та низьким рівнями порівняно з констатувальним етапом експерименту зменшилася на 37,6 %, а осіб в КГ на 18,2 %.

Перевірення статистичної значущості здійснено за допомогою критерію χ^2 Пірсона, що дало можливість установити відмінності показників у КГ та ЕГ на початковому й завершальному етапах експериментально-дослідного навчання. Як продемонстрували проведені розрахунки, $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр.}}$, заданий рівень значущості уможлиблює прийняття гіпотези про наявність істотних відмінностей між показниками КГ і ЕГ, що викликано застосованою методичною системою. Отже, результати формульовального етапу експерименту довели ефективність створеної

методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

У **висновках** узагальнено теоретичні та практичні результати дослідження.

1. Обґрунтовано філософські й лінгвофілософські основи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови: проблеми сутності та природи мови, гіпотези виникнення її й етапи становлення та розвитку, взаємозв'язки з реальним світом, особливості впливу мови на мислення і внутрішній світ людини, формування мовної картини світу сучасного індивіда, його ментальне сприйняття, базисом якого є національно-мовний і культурний досвід. На основі праць Ш. Баллі, В. фон Гумбольдта, Л. Вайсгербера, С. Карцевського, О. Потебні, А. Саше, Г. Сковороди, Ф. де Соссюра, Б. Уорфа, Н. Хомського та ін. продемонстровано взаємодію філософії мови із сучасною українською літературною мовою, історією української мови, українською діалектологією, загальним мовознавством, новітніми напрямками лінгвістики (етнолінгвістика, психолінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, корпусна лінгвістика, когнітивна лінгвістика й лінгвоконцептологія, семіотика та ін.).

Вивчення наукових джерел, спостереження та власний досвід роботи переконали, що майбутні вчителі української мови повинні усвідомити мову як об'єкт філософських досліджень; досягнути питання розвою мови та її місце в суспільстві; установити співвідношення між природною і штучною мовами; відношення мови і світу; особливості впливу мови на мислення та внутрішній світ людини, що закладає необхідні теоретичні підвалини для засвоєння мовознавчих дисциплін.

2. Проаналізовані в дисертації різні погляди науковців на поняття «компетентність» і «компетенція», ієрархія компетентностей у педагогіці й лінгводидактиці засвідчили прагнення вчених до теоретичних узагальнень, постійного наукового пошуку.

У дисертації наголошено, що студенти повинні орієнтуватися в царині новітньої наукової мовознавчої теорії, аналізуючи й критично оцінюючи її; повсякчас розвивати філологічне чуття; слідкувати за власним нормативним літературним мовленням і постійно вдосконалювати його; вести активні дослідницькі розвідки, підвищуючи свій професійний рівень, зреалізувати себе в майбутній фаховій діяльності, тобто сформуватися як компетентний фахівець. Компетентність майбутніх учителів української мови – це індивідуальний результат рівня засвоєння інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін, здатність використовувати отримані знання в подальшій професійній діяльності; а компетенції – вимоги до знань й умінь студентів, визначені Державним стандартом вищої освіти, перелік теоретичних положень навчального предмета й вимоги до практичного застосування їх.

З'ясовано, що *лінгвістична компетентність* – це результат засвоєння наукових основ української мови як знакової системи й суспільного явища; володіння мовними вміннями й навичками з урахуванням тісного взаємозв'язку мовних рівнів; обізнаність із проблемами історії української мови, української діалектології, теоретичними основами мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту.

На наше переконання, основу лінгвістичної компетентності становлять ключові, спеціальнопредметні та предметні компетентності; лінгвістична компетентність є складником лінгводидактичної, органічною частиною професійної й ураховує особливості соціолінгвістичної, етнокультурознавчої, соціокультурної, комунікативно-прагматичної, стратегічної та інших компетентностей.

Лінгвістична компетентність є поняттям комплексним, яке репрезентовано фонетичною, лексикологічною, граматичною, правописною, стилістичною субкомпетентностями.

3. Визначені субкомпетентності поетапно формуються відповідно до лінійного, спірального й концентричного принципів з урахуванням мовного (лінгвістичні основи фонетики, лексикології, граматики, орфографії, пунктуації, стилістики) й мовленнєво-комунікативного (практичні вміння й навички, закладені на основі знання теорії, удосконалені й поглиблені в процесі навчання) компонентів; відповідають інформаційному обсягу мовознавчих курсів («Практикум з української мови», «Сучасна українська літературна мова», «Вступ до мовознавства», «Українська діалектологія», «Культура мови», «Старослов'янська мова», «Історія української мови», «Історична граматика української мови», «Стилїстика української мови», «Загальне мовознавство», «Лінгвістичний аналіз тексту»).

Передбачені навчальними планами спеціальності мовознавчі дисципліни репрезентовано в чіткій структурі; вони перебувають у тісному взаємозв'язку, забезпечити який покликані викладачі на лекційних і практичних заняттях, плануючи самостійну роботу, навчально- й науково-дослідницьку діяльність.

4. Узагальнення досліджень у царині психології дало підстави з'ясувати межі студентського віку, проблеми адаптації до нових умов навчання й виховання, специфіку фахового становлення й усвідомлення професійної ідентичності. Ефективність формування лінгвістичної компетентності здобувача вищої освіти залежить від становлення його суб'єктності: формування Я-ідентичності, розвитку зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання, професійних умінь і навичок, креативності, спеціальних здібностей – академічних, мовленнєво-комунікативних, національноцентричних, чуттєво-словесних, естетичних й регулятивно-когнітивних. Аргументовано необхідність урахування психічних чинників – свідомості, сприймання, мислення, пам'яті, уваги, уяви, що тісно переплетені, займаючи в тій чи тій пізнавальній дії провідну роль.

Сучасний студент перебуває в постійному пошуку нових мовних знань разом із розвитком самої мови, прагнучи самовдосконалення й самореалізації у швидкозмінному суспільстві з метою стати затребуваним і конкурентоспроможним, оскільки чим яскравішою є мовна індивідуальність особистості, тим більш повно вона репрезентує мовний поступ суспільства. Це дає підстави говорити про формування мовної особистості майбутнього вчителя української мови як освіченої особистості, яка має ґрунтовні знання з мовознавчих дисциплін, досконало володіє нормативним мовленням, виявляючи лінгвокреативність, глибоко поважає українську мову й має переконливо сформовану українськомовну стійкість, національну мовну свідомість і гідність.

Одним із важливих завдань підготовки майбутніх учителів української мови є формування комунікативно-професійних умінь, до складу яких уналежнено

лінгвокогнітивний, лінгвокомунікативний, лінгвоінтеграційний, лінгвофаховий компоненти.

Складником мовної особистості є психолінгвістична парадигма, в основі якої – теорія мовленнєвої діяльності, поняття про мовлення і його зв'язок із мисленням, розуміння сутності зовнішнього і внутрішнього мовлення, породження спілкування, зокрема професійно-педагогічного, що є найважливішим інструментом учителя; місце й роль комунікативної діяльності як основної для філолога.

5. Аналіз наукових джерел, результати формувального етапу експериментально-дослідного навчання підтверджують доцільність урахування компетентнісного, когнітивно-комунікативного, функційно-стилістичного, текстоцентричного підходів до навчання мови. Провідним визначено системно-інтеграційний, в основі – точно вибудований порядок вивчення мовознавчих курсів, безперервний перехід від одного мовного рівня до іншого, забезпечення логічного зв'язку між ними, визначення нового матеріалу в структурі інформаційного обсягу дисципліни. За науково-методичну основу взято загальнодидактичні й лінгвістичні закономірності навчання й виокремлено специфічні: відповідність лінгвістичної освіти соціальним запитам; засвоєння мовного матеріалу в чіткій взаємозалежній і взаємообумовленій системі; вивчення всіх рівнів української мови та мовознавчих дисциплін із перспективою на активну мовленнєву діяльність; оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм навчання; урахування національно-когнітивного потенціалу української мови. Поряд з усталеними в педагогіці й лінгводидактиці принципами навчання запропоновано принципи взаємозв'язку у вивченні мовознавчих дисциплін; оперування лінгвістичною термінологією; компаративного аналізу мовних одиниць; системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

З опертям на традиційні (метод бесіди, спостереження й аналіз мовних явищ і фактів, лінгвістичний експеримент, метод вправ, метод роботи з навчально- й науково-інформаційними джерелами, проблемний метод) й інноваційні (ділові (рольові, операційні) ігри, синанон-метод, метод кейсу, метод проекту) методи обґрунтовано необхідність упровадження специфічних контент-методів: контент-термін; контент-лінгвотеорія, контент-комунікація. Як переконливо продемонстрували результати дослідження, контент-методи ефективно сприяють засвоєнню мовознавчих дисциплін, оскільки всебічне опрацювання терміна, занурення в лінгвотеорію, уміння репрезентувати власну думку формує лінгвістичну компетентність студентів, готує їх до роботи в школі під час практичної підготовки, активізує самостійну роботу та навчально- й науково-дослідницьку діяльність.

Вибір прийомів навчання зумовлений змістом теми й специфікою конкретної мовознавчої дисципліни відповідно до формування фонетичної, лексикологічної, граматичної, правописної, стилістичної субкомпетентностей. Схарактеризовані специфічні прийоми навчання, поєднуючись один з одним, входять як компоненти окремих методів, виконуючи певне дидактичне завдання.

6. Досліджено форми навчання, репрезентовані аудиторними (лекція, семінарське, практичне, лабораторне заняття) й позааудиторними (самостійна робота, навчально- й науково-дослідницька діяльність, практична підготовка,

дистанційне навчання), які здатні якісно спрямувати навчальний процес на формування лінгвістичної компетентності фахівця.

Методичну систему формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови зреалізовано за допомогою тематично-аналітичних, мовно-комунікативних, репродуктивно-творчих, когнітивно-діяльнісних вправ. Вони об'єднані в десять комплексів відповідно до нормативних мовознавчих дисциплін, визначених навчальним планом спеціальності, й у сукупності становлять систему вправ, яка враховує особливості фаху, інформаційний обсяг мовознавчих дисциплін, ґрунтується на внутрішньопредметних, міжпредметних й системно-інтеграційних зв'язках навчальних курсів.

Визначено ефективність упровадження інноваційних методів (ділові (рольові, операційні) ігри, синанон-метод, метод кейсу, метод проєктів), що дало змогу активізувати освітній процес, сприяло глибокому засвоєнню інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін, навчило моделювати навчальні ситуації, максимально наближені до реального життя, будувати й виголошувати власні висловлювання, доводити чи спростовувати їх, наводячи переконливі аргументи, вибудовувати проєктну діяльність. У процесі такої комунікативної взаємодії студенти навчалися критично мислити, у них розвивалися вміння й навички формулювати власну думку, будувати висловлювання й виголошувати його, доводячи й аргументуючи власний погляд, а це забезпечило їхню готовність до спілкування з учнями.

У дисертації обґрунтовано, що інтенсивне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сучасну систему освіти є одним із магістральних напрямів ухвалення її до європейського освітнього простору. Система запропонованих сучасним закладам вищої освіти інформаційно-комунікаційних технологій допомагає створити таке освітнє середовище, яке б оптимізувало процес навчання, сприяло його результативності, допомогло підвищити ефективність сприйняття інформації шляхом інтеграції мовознавчих предметів, забезпечило збільшення частки самостійної роботи, розвивало навчально- й науково-дослідницьку діяльність майбутніх учителів української мови.

Як підтвердили дослідження, важливим чинником формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови, який забезпечував якісну підготовку студентів, супроводжував аудиторні заняття, самостійну роботу, навчально- й науково-дослідницьку діяльність, практичну підготовку, стали хмари тег, презентації, організація й проведення Інтернет-проєктів, веб-квестів тощо). Система запропонованих й упроваджених інформаційно-комунікаційних технологій була спрямована на створення освітнього середовища, здатного оптимізувати процес навчання, що сприяло його результативності, допомогло підвищити ефективність сприйняття інформації шляхом інтеграції мовознавчих предметів, забезпечило збільшення частки самостійної роботи, підняло на вищий рівень навчально- й науково-дослідницьку діяльність майбутніх учителів української мови. Розроблені в дослідженні веб-квести сприяли організації самостійної роботи, що дозволило студентів добирати, опрацьовувати й аналізувати інтернет-матеріали; систематизувати інформацію шляхом вибудовування висновків й узагальнень; розробити систему доказів, підвищити комунікативну компетентність.

7. Розроблення експериментальної методики потребувало виявлення критеріїв (*теоретико-науковий, поняттєво-термінологічний, когнітивно-діяльнісний, інформаційно-креативний, мовленнєво-стратегічний, психологічний*) і показників, рівнів сформованості (високий, достатній, середній, низький) лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін, що уможливило організацію навчання й аналіз його перебігу.

8. Мета, завдання експериментально-дослідного навчання визначали етапи його проведення: *опорно-систематизувальний* (дисципліна «Практикум з української мови»), основним завданням якого було повторення отриманих знань зі шкільного курсу української мови), *формульовано-інтегративний* (дисципліни «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Українська діалектологія», «Культура мови», «Старослов'янська мова», «Історія української мови», «Історична граматики української мови», «Стилістика української мови») спрямований на формування фонетичної, лексикологічної, граматичної, правописної та стилістичної субкомпетентностей; *креативно-трансформаційний* (дисципліни «Лінгвістичний аналіз тесту», «Загальне мовознавство») сприяв узагальненню отриманих теоретичних знань і практичних навичок.

Перевіряння ефективності методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови здійснено відповідно до чотирьох критеріїв: *теоретико-термінологічного, практично-діялісного, когнітивно-спрямованого, інноваційно-технологічного.*

Порівняльні результати початку й завершального етапу експериментально-дослідного навчання засвідчили, що за рівних вихідних можливостей відсоткові показники в ЕГ значно покращилися порівняно з показниками в КГ: високий рівень продемонстрували 21,2 %, а достатній 44,6 %, у той час як у КГ відповідно 11,7 % і 33,4 %. Кількість студентів ЕГ, які виявили високий і достатній рівні, зросла на 20,7% порівняно з показниками, виявленими в студентів КГ. Кількість осіб ЕГ із середнім та низьким рівнями порівняно з констатувальним етапом експерименту зменшилася на 37,6 %, а осіб в КГ на 18,2 %.

Перевіряння статистичної значущості здійснено за допомогою критерію χ^2 Пірсона, проведені розрахунки якого вможливили прийняти гіпотезу про наявність істотних відмінностей між показниками КГ і ЕГ, що викликано застосованою методичною системою формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Проведені теоретичні узагальнення й експериментальні дослідження засвідчили правомірність концептуальних засад висунутої гіпотези й ефективність розв'язання завдань дослідження.

Викладені в дисертації положення не вичерпують усіх аспектів означеної проблеми, а спонукають до обговорення й обміну практичним досвідом. Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо в унормуванні понятійно-категоріального апарату мовознавчих дисциплін з урахуванням компаративного принципу (початкова школа – основна школа – старша школа – заклад вищої освіти), у поповненні запропонованої системи вправ із використанням регіональних і прецедентних текстів, укладанні електронного підручника з мовознавчих

дисциплін на основі системно-інтеграційного підходу, а також в активному впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій.

Основний зміст дисертації відбито в таких публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Рускуліс Л. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: монографія / за заг. ред. М. Пентилюк. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2018. 420 с.

2. Рускуліс Л., Василькова Н. Лінгводидактична готовність до навчання мови як показник формування успішного вчителя української мови. *Проектування і розвиток професійно успішної особистості в умовах освітньо-виховного середовища університету*: монографія / за заг. ред. В. Д. Будака. Миколаїв: Іліон, 2017. С. 365–375.

Публікації в наукових фахових виданнях України

3. Рускуліс Л. Методика навчання лінгвістичного аналізу художнього тексту у ВНЗ та загальноосвітній школі: порівняльний аспект. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2009. Вип. 52. С. 356–362.

4. Рускуліс Л. Роль функціонально-стилістичного аспекту навчання мови в лінгводидактичній підготовці майбутнього вчителя-словесника. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. № 22 (209), листопад. Ч. 1. С. 66–71.

5. Рускуліс Л. Лекція у системі лінгводидактичної підготовки вчителя української мови. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2011. Вип. 58. Ч. 2. С. 192–198.

6. Рускуліс Л. Теоретичні засади організації практичних форм роботи у вишах в системі лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. № 15 (226), серпень. Ч. I. С. 130–138.

7. Рускуліс Л. Інтерактивні технології – один зі шляхів удосконалення комунікативної компетенції майбутніх учителів української мови. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2012. Вип. 61. С. 307–312.

8. Рускуліс Л. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості майбутнього вчителя української мови. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: Серія: Педагогіка і психологія*: зб. статей. Ялта: РВВ КГУ, 2012. Вип. 36. Ч. 1. С. 10–17.

9. Рускуліс Л. Ознайомлення із національно-культурною специфікою мовленнєвого етикету українців у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми вчителями української мови (практичний аспект). *Педагогічний дискурс*: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький: ХГПА, 2012. Вип. 13. С. 336–341.

10. Рускуліс Л. Формування риторичних умінь майбутніх учителів української мови на заняттях із фахових дисциплін. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. Вип. 1.39. С. 266–270.

11. Рускуліс Л. Роль текстоцентричного підходу у процесі підготовки вчителя української мови. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2013. Вип. 63. С. 317–323.

12. Рускуліс Л. Лінгвофілософські погляди Вільгельма фон Гумбольдта у системі теоретико-методичної підготовки вчителя української мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. праць / ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 20 (30). Спец. вип. Актуалітети філологічної освіти та науки. С. 184–188.

13. Рускуліс Л. Шляхи організації самостійної роботи в системі підготовки учителів української мови. *Електронне наукове видання «Науковий вісник Донбасу»*. Педагогічні науки. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», № 2 (22), 2013. URL: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/ NN22/13_rlvuum.pdf (дата звернення 22.06.2018).

14. Рускуліс Л. Професійна компетентність майбутнього вчителя української мови як лінгводидактична проблема. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. Вип. 1.42 (95). С. 222–226.

15. Рускуліс Л. Використання інформаційних технологій у системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* наук. журн. / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 3 (37). С. 184–193.

16. Рускуліс Л. Електронний підручник як ефективна інформаційна технологія у процесі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 38. С. 431–434.

17. Рускуліс Л. Урахування специфічних принципів навчання в теоретико-методичній підготовці майбутнього вчителя української мови. *«Молодь і ринок»: наук.-пед. журнал*. Дрогобич: «ШВИДКОДРУК», 2014. № 9 (116) вересень. С. 64–68.

18. Рускуліс Л. Професійне самовизначення майбутнього вчителя української мови: завдання, проблеми, труднощі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. праць. / ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 24 (34). С. 22–26.

19. Рускуліс Л. Застосування інтерактивних технологій у теоретико-методичній підготовці майбутнього вчителя української мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць / за ред. проф. А. Л. Ситченка. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. Вип. 4 (51). С. 154–60.

20. Рускуліс Л. Урахування психологічних особливостей студентського віку в процесі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Електронне наукове видання «Науковий вісник Донбасу». Педагогічні науки*. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», № 3 (31), 2015. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N3\(31\)/index.html](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N3(31)/index.html) (дата звернення: 22.06.2018).

21. Рускуліс Л. Особливості організації дослідницької діяльності майбутніх учителів української мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. Вип. 2 (53), травень. С. 154–159.

22. Рускуліс Л. В. Лекція за способом викладу навчального матеріалу в системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*: наук. видання / гол. ред. Носко М. О. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф», 2016. Вип. 140. С. 263–268.

23. Рускуліс Л. В. Формування фахових компетентностей майбутніх учителів української мови. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. № 4. С. 136–141.

24. Рускуліс Л. В. Базові складові теоретико-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. В. 2. С. 307–315.

25. Рускуліс Л. В. Особливості реалізації системи вправ у процесі підготовки майбутнього вчителя української мови (на прикладі дисциплін циклу фахових компетентностей). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. № 6 (303) жовтень. Ч. II. С. 281–289. URL: [https://e.mail.ru/attachment/1479454844_0000000667/0;2] (дата звернення: 22.06.2018).

26. Рускуліс Л. В. Психологічні особливості мислення майбутнього вчителя української мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. Вип. 52. С. 221–225.

27. Рускуліс Л. В. Семінар у методичній системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. 3. С. 214–220.

28. Рускуліс Л. В. Інтелектуальні здібності майбутнього вчителя української мови як результат успішної навчально-професійної діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*: зб. наук. праць / ред. кол. Товканець Г. В. (гол. ред.) та ін. Мукачево: МДУ, 2017. Вип. 2 (6). С. 189–193.

29. Рускуліс Л. В. Рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови: констатувальний експеримент. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні*

науки): зб. наук. праць. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. № 3 (137) квітень. С. 249–256.

30. Рускуліс Л. Види самостійної підготовки майбутнього вчителя української мови в методичній системі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон: ХДУ, 2017. Вип. LXXVIII. Т. 1. С. 83–88.

31. Рускуліс Л. Принципи навчання в методичній системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 7 (71). С. 125–134.

32. Рускуліс Л. Методологічна сутність категорії «лінгвістична компетентність» у сучасному освітньому просторі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 1 (60), лютий. С. 228–232.

33. Рускуліс Л. В. Філософські й лінгвофілософські основи формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2018. Вип. 24 (1-2018). Ч. 2. С. 359–365.

34. Рускуліс Л., Лукьяненко Д. Державомовна компетентність сучасного освітянина: теоретико-практичний аспект. *Вісник Глухівського національного університету імені Олександра Довженка. Наукове видання. Педагогічні науки*: зб. наук. праць. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2018. Вип. 2 (37), Ч. 1. С. 188–195.

35. Формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови: дослідно-експериментальна робота. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 2 (61), травень. С. 228–232.

Тези, матеріали конференцій

36. Рускуліс Л. Комунікативна компетенція студентів як основа фахової майстерності. *Університет як центр організації освітньо-виховного середовища у регіоні: тези наук.-практ. конфер. 19 червня 2009 р.* / за заг. ред. Будака В. Д. Миколаїв: МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2009. С. 160–161.

37. Рускуліс Л. Культуромовний аспект підготовки майбутнього вчителя української мови. *Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії*: зб. статей III Міжнародної науково-практичної конференції 17–19 травня 2012 р. / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. Кузя О. М., канд. філол. наук, проф. О. Черемської. Харків: ХНЕУ, 2012. С. 411–416.

38. Рускуліс Л. Етнокультурознавчий аспект у перспективі підготовки учителя української мови. *Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнар. наук. конфер.* (м. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 26–28 вересня 2012 р.). Івано-Франківськ, 2012. С. 529–531.

39. Рускуліс Л. Професійна компетентність майбутнього вчителя української мови. «Проектування і розвиток професійно успішної особистості в освітньо-виховному середовищі університету»: зб. тез за матер. міжн. наук.-практ. конф. 4-5 жовтня 2013 р. Миколаїв: МНУ, 2013. Миколаїв, 2013. С. 228–229.

40. Рускуліс Л. Мовленнєва діяльність у системі психолінгвістичних чинників підготовки студента-словесника. «*Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe*»: *zbiór raportów naukowych* (29.01.2013-31.01.2013). Kraków. Warszawa: Wydawca: Sp. z o. o. «Diamond tradion tour», 2013. P. 73–79.

41. Рускуліс Л. Дистанційне навчання у процесі підготовки майбутнього вчителя української мови: переваги та недоліки. «*Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст*»: матер. міжн. наук.-практ. конф., присвяченої 75-річчю Ізмаїльського державного гуманітарного університету (15–17 жовтня, 2015). Т. I: Історія. Економіка. Педагогіка. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2015. С. 256–258.

42. Рускуліс Л. Шляхи та умови використання диспуту та дискусії в процесі підготовки вчителя-словесника. «*Pedagogika. Współczesna nauka. Nowy wygląd*»: *zbiór raportów naukowych*. Wrocław. Warszawa: Wydawca: Sp.z o.o. «Diamond tradion tour», 2015. P. 37–42.

43. Рускуліс Л. Види навчально- та науково-дослідницької діяльності майбутнього вчителя української мови та шляхи їх упровадження в навчальний процес. *Актуальні проблеми лінгводидактики: реалії та перспективи: матеріали Всеукр. науково-практ. конфер.* (Херсон, 2016). Херсон: ХДУ, 2016. С. 138–141. Електронний ресурс. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/4786> (дата звернення: 22.06.2018).

44. Рускуліс Л. Особливості організації й проведення педагогічної та виробничої практик. *Наукові дослідження в XXI столітті: теорія і практика (SRTP 2016): матеріали I Міжнар. науково-практ. конфер.* Тернопіль, 2016. С. 71–72.

45. Рускуліс Л. Проектні технології в методичній системі формування професійних компетентностей у процесі підготовки майбутнього вчителя української мови: «*Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої галузі в контексті міжнародного співробітництва України. General aspects of innovation development of education in the context of international cooperation of Ukraine*»: матер. міжн. наук.-практ. конф. Миколаїв: МНАУ, 2017. С. 156–159.

46. Рускуліс Л. Закономірності навчання мови в методичній системі формування предметних компетентностей майбутніх учителів української мови. *П'яті Волошинські читання «Творча майстерність Ніли Волошиної у перспекції філологічного простору Нової української школи»: тези допов. Всеукраїнської науково-практ. конфер.* Миколаїв: МОППО, 2017. С. 121–124.

47. Рускуліс Л. Формування ідентичності майбутнього вчителя української мови. «*Сучасна гуманітаристика*»: матер. III Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 3. С. 100–102.

48. Рускуліс Л. В. Мовна картина світу: лінгвістичний і лінгводидактичний аспект. «*Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*»: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. Миколаїв: МНАУ, 2018. С. 19–22. URL:

<https://www.mnau.edu.ua/abstracts/abstracts2018-04-13.pdf> (дата звернення: 22.06.2018).

49. Рускуліс Л. Теоретичні основи дослідження дефініції «лексико-семантичне поле» в методичній системі формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови *Образне слово Луганщини: матеріали XVII Всеукр. наук.-практ. конф. імені Віктора Ужченка (20 квітня 2018 р., м. Старобільськ) до 80-річчя Луганської області / за заг. ред. проф. А. В. Нікітіної; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Вип. 17. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018, С. 192–194.*

Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав

50. Рускуліс Л. В. Урахування проблемності навчання у процесі підготовки майбутнього вчителя української. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Будапешт, 2014. II (9), Issue 19. С. 115–119.

51. Рускуліс Л. Професійно-педагогічне спілкування – основа професійної діяльності майбутнього вчителя української мови. *European Association of pedagogues and psychologists «Science»*, Geneva (Switzerland), 2015. Р. 144–147.

52. Рускуліс Л. Поиск новых подходов к обучению в процессе подготовки будущего учителя украинского языка. *«Веснік Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. А. Куляшова» Серыя Псіхалага-педагагічныя навукі: педагогіка, псіхалогія: научно-метод. журнал. Могильов, 2016. № 1 (47). С. 91–98.*

53. Ruskulis L. Traditional studying methods in the system of theoretical and methodological preparation of the future Ukrainian language teachers. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. Łódź: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności, 2016. № 4 (8). Р. 48-52.

54. Ruskulis L. Conversation in theoretical and methodical training system for future teachers: a case of the Ukrainian language. *Journal of Advocacy, Research and Education*. Effiduase-Koforidua, Eastern Region, Ghana, 2017. 4(2). Р. 81-85. URL: http://www.kadint.net/journals_n/1509821343.pdf (дата звернення 22.06.2018).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Навчально-методичні посібники, рекомендації

55. Рускуліс Л. В. Денисенко Т. М. Практикум з української мови: навч.-метод. посіб. для студ. I курсу факультету філології та журналістики. Миколаїв: МДУ, 2006. 129 с.

56. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, коментарях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 112 с.

57. Рускуліс Л. В. Українська мова (для абітурієнтів): навч.-метод. посіб. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011. 132 с.

58. Рускуліс Л. В. Психолінгвістика: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2012. 88 с.

59. Рускуліс Л. В., Мікрюкова К. О. Етнолінгвістика: навч.-метод. реком. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. 64 с.

60. Рускуліс Л. В. Культура та техніка усного мовлення: навч.-метод. реком. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. 64 с.

61. Рускуліс Л. В., Зайцева Т. А. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посіб. Миколаїв: Іліон, 2014. 306 с.

**Публікації, які додатково відображають
наукові результати дисертації**

62. Рускуліс Л. Технологія навчання української мови (з використанням схем). *Українська мова і література в школі*. 2008. № 2. С. 15–20.

63. Рускуліс Л. Формування національно-мовної особистості майбутнього вчителя української мови (з урахуванням міжпредметних зв'язків). *Українознавчий альманах*. Київ, Мелітополь ПП Гапшенко В.О., 2012. Вип. 9. С. 328–331.

64. Рускуліс Л. В. Технологія формування дистанційних навчальних модулів під час засвоєння дисципліни «Методика навчання української мови» майбутніми вчителями української мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. Вип. 1 (56), лютий. С. 234–240.

65. Рускуліс Л. В. Формування ключових компетентностей майбутніх учителів української мови у процесі засвоєння дисциплін психолого-педагогічного циклу. *Актуальные научные исследования в современном мире: сб. науч. трудов. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вып. 1(21). Часть 6. С. 170–175. URL: <https://e.mail.ru/attachment/14879585780000000858/0;2> (дата звернення: 22.06.2018).*

66. Рускуліс Л. Формування предметних компетентностей із дисциплін лінгвістичного циклу під час проходження педагогічної практики майбутніми вчителями української мови. *Молодий вчений: «Молодий вчений»: наук. журнал*. Херсон: ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2017. № 4. 1 (44. 1) квітень. С. 45–48.

АНОТАЦІЯ

Рускуліс Л. В. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» (015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)). – Херсонський державний університет, Херсон, 2019.

У дисертації запропоновано методичну систему, що забезпечує формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін.

У дослідженні обґрунтовано філософські й лінгвофілософські основи формування лінгвістичної компетентності студентів. Визначено сутність поняття «лінгвістична компетентність», з'ясовано її субкомпетентності на мовному й мовленнєво-комунікативному рівнях із урахуванням інформаційного обсягу мовознавчих дисциплін. Подано характеристику студента як суб'єкта навчального процесу. Проаналізовано педагогічні й лінгводидактичні підходи, закономірності, принципи, методи й засоби навчання; запропоновано систему форм навчання.

Обґрунтовано й упроваджено лінгводидактичну модель методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови;

визначено етапи, критерії, показники, перевірено рівні сформованості лінгвістичної компетентності. Доведено ефективність репрезентованої методичної системи формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін. Підтверджено раціональність розробленої системи вправ.

Ключові слова: лінгвістична компетентність, мовна особистість, компетентність у науковій діяльності, лінгводидактична модель, методична система, вправи, контент-методи, проект, інформаційно-комунікаційні технології, технологія навчання, форми роботи.

ANNOTATION

Ruskulis L. V. Methodical system of forming linguistic competence of future teachers of the Ukrainian language in the process of linguistic disciplines studying. – On the right of manuscript.

Thesis for a Doctorate Degree in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.02 «Theory and methods of teaching (The Ukrainian language)» (015 – Professional Education (in Specialties)). – Kherson State University, Kherson, 2019.

The methodical system providing the formation of the linguistic competence of future teachers of the Ukrainian language in the process of linguistics disciplines studying has been proposed in the thesis.

The philosophical and linguo-philosophical foundations of the formation of students' linguistic competence have been substantiated in the research. On the basis of the analysis of the concepts of «competence» and «competency», the essence of the concept of «linguistic competence» has been determined, which is the result of the assimilation of the scientific foundations of the Ukrainian language as a sign system and a social phenomenon; possession of language skills taking into account the close interrelation of phonetic, lexicological, grammatical, spelling and stylistic levels; operation of the facts on linguistics, historical investigations related to the problems of the origin, development and modern state of the Ukrainian language; ability and readiness to use the existing skills in professional activity. Linguistic and speech-communicative components of sub-competences of linguistic competence on the linguistic and speech-communicative levels taking into account information volume of linguistic disciplines of the professional training cycle have been characterized.

The description of the student as a subject of the educational process has been represented, the structure of the linguistic personality of the future teachers of the Ukrainian language has been determined. The pedagogical and linguo-didactic approaches, regularities, principles, methods and techniques of teaching have been analysed, specific approaches, regularities, principles, methods and techniques of teaching identifying effectiveness of the developed methodical system have been proposed. The system of training forms has been represented with the help of such forms of work as classroom work (lectures, seminars, practical classes, laboratory lessons) and extra-curricular work (independent work, educational and research activity, practical training, distance learning). The effectiveness of the implementation of the basic system of exercises has been proved; the system of exercises has been presented through thematic-

analytical, language-communicative, reproductive-creative and cognitive-activity types of exercises.

The linguo-didactic model of the methodical system of forming linguistic competence of future teachers of the Ukrainian language has been substantiated and implemented; stages, criteria, indicators, stages of formation of linguistic competence have been checked. The represented methodical system of forming linguistic competence of future teachers of the Ukrainian language in the process of studying linguistic disciplines has been proved. The rationality of the developed system of exercises has been confirmed.

Key words: linguistic competence, linguistic personality, competence in scientific activity, linguo-didactic model, methodical system, exercises, content-methods, project, information and communication technologies, teaching technology, forms of work.

Підписано до друку 04.04.2019 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим. Зам. 39.

Віддруковано з готових оригінал-макетів в ТОВ “Айлант”
Свідоцтво про реєстрацію ХС №1 від 20.08.2000 р.
73000, м. Херсон, пров. Пугачова, 5/20
тел.: 050-396-08-91; 49-33-48.